

CRONOLOGIA VIETII LITERARE ROMÂNEȘTI 1944–1964 (II)

Continuăm *Cronologia...* din momentul istoric decisiv, al semnării Convenției de armistițiu între România și U.R.S.S. până la apariția ziarului „Scânteia” (21 septembrie). Textele selectate reflectă o multitudine de voci, rezonând divers: atitudini inclemente, porniri resentimentare, ieșiri în față, întâmpinări oportuniste. Ca fundal, momentul seamănă izbitor cu perioada postdecembristă, când impunerea în cultură (literatură) și politică a noii ideologii, a fost prefațată de un asurzitor *concert disarmonic*, oximoron definit în termeni mai plastici de sintagma „păruială generală”.

La pregătirea și elaborarea materialului a participat un grup de cercetători format din: **Lucian Chișu, Petruș Costea, Cristina Deutsch, Magdalena Dragu, Alexandru Farcaș, Mariana Ionescu (director de proiect), Andrei Milca, Mihaela Poncea, Alexandra Safta, Rodica Sagaidac, Oana Soare.**

*

12 septembrie

• Este semnată, la Moscova, Convenția de armistițiu, care declară România o țară înfrântă în război. Convenția consacră anexiunile sovietice din 28 iunie 1940 (Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța, cedate U.R.S.S.) și impune plata unor despăgubiri de război în valoare de 300 milioane de dolari, scadente în decurs de șase ani.

De asemenea, este declarat nul Arbitrajul de la Viena, „Transilvania sau cea mai mare parte a ei” revenind României, care are obligația să participe, cu 12 divizii, alături de armata sovietică la eliberarea Transilvaniei.

Documentul a fost semnat de L. Pătrășcanu, D. Dămăceanu, B. Știrbey, G. Popp, din partea guvernului român, și de mareșalul sovietic, R. I. Malinovski, din partea U.R.S.S., S.U.A și a Marii Britanii. Aplicarea armistițiului urma să fie supravegheată de Comisia Aliată de Control, în care participarea sovietică era hotărâtoare. Acordul semnat atribuie Comisiei Aliate de Control dreptul de cenzură a presei, a radiodifuziunii și a poștei în beneficiul Partidului Comunist.

Kremlinul declanșează sovietizarea statului, implantarea modelului comunist unic în spatele viitoarei zone de influență/ ocupație comunistă începând cu țara noastră. Prin semnarea Convenției de armistițiu, ocupația sovietică în România se prelungește până în 1958. A fost a 12-a ocupație rusească în ordinea celor inițiate la 1711 și a traversat trei perioade, caracterizate de teroare, violență și jaf, efectuate haotic la început, apoi în mod sistematic.

• Apare **Luptătorul bănățean**, subintitulat **Organul Regionalei Banat a Partidului Comunist din România**, care continuă până la 31 decembrie 1945, la Timișoara, de trei ori pe săptămână. Rubrici: „Frontul muncii”, „Țăranul și ogorul”, „Informații”, „Spicuri din presă”, „Sport”, „Știri din toată lumea”. Colaboratori: Iosif Naghiu, I. Ardeleanu, Al. Jebeleanu, Victor Kernbach (traduce din Ilya Ehrenburg), Emil Manu (din Balázs Bela), E. Jebeleanu (din Louis Aragon).

• În „Fapta” (an. II, nr. 54), Mircea Damian semnează pamfletul „demascator” *Despre slugi*, cu referiri la Nichifor Crainic.

„(...) Dar vreau să spun vreo două vorbe despre Nichifor Crainic, nu în calitatea lui de om, căci nu este om: ci în calitatea lui de trădător și de slugă a nemților și a oricui putea să-i fângăduiască un profit de orice fel. (...) Nici român, nici țigan, nici bulgar, ci cu altoi din toate, Nichifor Crainic nu are nici patrie pentru care să se jertfească și să moară, nici caracter, nici pe cineva în care să creadă, fie drac sau Dumnezeu. (...) Este sigur că Nichifor Crainic își va primi pedeapsa (...) pentru slugărnicia pe care a arătat-o față de nemți și pentru actul de înaltă trădare ce l-a săvârșit față de țara lui.”

13 septembrie

• În „Dreptate” (seria a II-a, an. I, nr. 16), apare articolul *La ordinea zilei. Despre libertate*, semnat de Sergiu Dan, care dezbate situația presei în regimurile democratice:

„(...) E în afară de îndoieli faptul că libertatea a fost răpusă tocmai de vrăjmașii cari se strecuraseră sub faldurile ei larg primitoare. Una din aberațiile cele mai funeste ale regimurilor democratice, aceea de-a acoperi cu ocrotirea libertății și pe cei cari tindeau s-o înăbușe, a trăit. În Europa de mâine nu va mai fi posibil ca individul sau grupul care se mărturisește inamic al libertății să poată, folosindu-se de libertate, să pregătească nesupărat de nimeni lanțurile tiraniei.

Una dintre libertățile pe care dictatorii le urăsc, mai presus de orice – și pe bună dreptate –, e libertatea scrisului.

Democrația, care a plătit scump toate experiențele ei, va trebui să revizuiască din rădăcini și această libertate a exprimării gândului. Presa trebuie să fie slobodă să-și exprime opiniile, se-nțelege. Dar: ale cui opinii? Ziarul este o întreprindere comercială. Gazeta scoasă cu banii unui trust de conserve va exprima deci, nemijlocit, opiniile politice ale fabricanților de conserve. O altă gazetă va ieși, din inițiativa unui comerciant de coloniale și delicatose. Nimeni nu va pretinde ca în paginile ei să se oglindească frământările mulțimei laborioase. Aceste gazete scoase de trusturi, monopoluri, Bănci etc. reprezintă așa-zisa opinie publică, deși, în realitate, rolul lor e să apere interesele patronilor adevărați, ceea ce de altminteri au făcut și continuă să facă. O bancă deci, concentrând mari puteri financiare, poate, cu ajutorul Presei, să concentreze și o putere politică, folosind-o pentru scopuri potrivnice națiunii, deținătoare de drept a puterilor politice.

Dreptul de-a exprima liber opiniile e asigurat tuturor cetățenilor cari vor să scrie. Dar și cetățenii cari nu scriu, cetitorii, au un drept, și anume, acela de-a cunoaște întotdeauna ale cui sunt cu adevărat opiniile pe care le găsesc în gazetă. Într-o democrație reală, libertatea presei nu mai poate îngădui toate travestițiile impresarilor de opinie publică și antreprenorilor de idei.”

• În „Fapta” (an. II, nr. 56), apare pamfletul *Gorila*, semnat de Ion Caraion, care îl acuză postmortem pe Liviu Rebreanu de colaborarea cu „Germania hitleristă”:

„Așadar, maestrul a murit. A murit aproape în aceeași zi cu «baronul» sau în orice caz la interval scurt unul după celălalt, într-o «camaraderie» de situații – ce să spunem – emoționantă. Destin? Coincidență? Ironie istorică? sau simplă întâmplare? Poate fiecare în parte, cine știe, ori toate la un loc. Sfârșitul e la fel de dezgustător și anonim, iar concluzia rămâne aceeași: că Liviu Rebreanu și-a îndeplinit până la urmă acțiunea lui de trădător. Singura dată când a fost conștiincios, căci altfel nu l-a interesat nici conștiința lui, nici neamul acesta, nici judecata oamenilor viitori. Liviu Rebreanu ținea conferințe, lua dineuri, primea tantieme, făcea călătorii în străinătate, nu uita să vorbească de «bunele raporturi» româno-germane. Câtă muncă pentru el, care era greoi și delibera anevoie!

A știut Germania hitleristă întotdeauna dintre cine să-și aleagă oamenii și cum să-și bată joc de durerile popoarelor; a știut Gestapo-ul nemțesc la cine să facă apel, atunci când trebuiau ascunse nemulțumirile, atunci când revoltele, urletele mulțimii trebuiau făcute inofensive; a știut vâsclul teuton în care arbori să intre, pentru a lipsi pădurea de copacii care mai rămăseseră sănătoși.

Pentru doctrina încârligată, a naziștilor Nichifor Crainic, Ilie Rădulescu, Șeicaru și alții mai mici, ca Dragoș Protopopescu, Toma Vlădescu, etc., nu mai aveau importanță, începuseră să fie prea puțini. Din partea lor, slugi de doi lei, gata să lingă oricând unde au scuiat, nu s-ar fi sinchisit

niciodată Hitler. Era sigur de ei, ca de niște lipitori trimise să sugă, era convins așa cum ești convins de picioarele scaunului, de brațele cuierului, de fundul pălăriei. Trebuiau înmulțiți, trebuiau căutate platforme proaspete pentru a îmbrobodi la ochi țara, pentru a o face să primească dictatul vienez cu gura închisă. Și s-au gândit la Liviu Rebreanu. La romancierul, la academicianul, la băiatul învățătorului din Năsăud Liviu Rebreanu. Era disponibil și i-au plăcut banii, onorurile, vizitele, fotografiile, cartierele generale, se prăpădea după civilizația germană, începuseră să-i amortească ochii ca la «camarazii» lui din Prusia și din Bavaria.

Liviu Rebreanu avea în fața ochilor prestigiul deszis al lui Cezar Petrescu, fostul director al unui cotidian de a nu știu câta «renaștere națională»; avea în fața ochilor oglinda Ardealului măcelărit și în refugiu; Liviu Rebreanu avea în memorie miile de revoluționari transilvăneni, peste mormintele cărora călcau acum cizmele hitleriste și trosneau bicele grofilor unguri.

Și cu toate astea a trădat.

În loc să moară lângă Apostol Bologa, a murit lângă Killinger.

În loc să plece cu Titu Herdelea la București și să lupte cu patrioții români în ilegalitate pentru eliberarea Ardealului, a plecat cu ziariștii germani și a elogiat opera de «protectorat» hitlerist.

În loc să aștepte cu Ion al Glanetașului ziua răzbunării, acolo, la Năsăud, a așteptat – alături de Clodius – «victoria finală» postat la direcția ziarului «Viața» și la aceea mai grasă, zisă și Generală, a Teatrelor Naționale din România.

Nici lacrimile schingiuiților, nici gemetele pușcăriilor, nici amintirea războiului trecut, când fratele lui murea împușcat de nemții lui Mackensen, nimic nu l-a putut impresiona și nimic n-a putut să împiedice lacoma poftă de parvenire a maestrului. Era îndopat de orgoliu ca o namilă, curgea nepăsarea din el ca dintr-un castron spart, nu mai păstra nimic din tinerețea lui fostă sinceră, nimic decât vanitatea. O vanitate galbenă, găunoasă, gomoasă, care n-ar mai fi interesat pe nimeni.

Și-și făcuse o echipă strașnică, o echipă a morții personală, din băieți toți unul și unul, din agenți ai Gestapoului, pe sprânceană, aleși de el, de maestru, și retribuți. Pe prima pagină, în mijloc, își laudau «Conducătorii» (și cu ce clișeu lăbărtat peste coloane!), iar alături, tot pe prima pagină sau câteodată pe a doua, te pârau la poliție, ziceau să te ducă la lagăr, să te trimeată pe front, pentru ca să nu le mai stai pai înaintea ochilor. Erau doi Ștefani (unul Marinescu, altul Ionescu) și-un biet Mihail infirm, care se căznea mereu să te-arate din stilou, din ochi, din picior cât ești de marxist. Maestrul Rebreanu trecea din când în când pe la redacție și-și felicita băieții copii lui, pentru că «au înțeles». Asta trei ani de zile, oră cu oră, minut cu minut, ca să nu-și supere «boierii».

La Teatrul Național erau actori care crăpau de foame, la Cenzura Presei se umpleau birourile cu oameni «suspecți» (atunci oricine spunea adevărul era suspect!). Invitați acolo din sugestia redactorilor de la «Viața», închisorile maghiare bâhâiau de români, regimentele românești erau asasinat pentru Hitler, și Liviu Rebreanu, senin ca o chelie, imperturbabil ca o pecingine, sătul ca un butoi, râdea. Râdea din toate fotografiile ziarelor naziste, mulțumit, intact, biruitor. Era biruința lemnoasă a unui cadavru viu, a unui fost om al GORILEI ajunsă în demnități oficiale, remunerată, lustruită de duminică.

N-a murit Liviu Rebreanu, căci murise de mult, deja (la) apariția romanului «GORILA». A murit un strigoi, un spectru. A murit un vânzător, așa cum au fost în România mulți, de la Brătescu-Voinești până la George Drumar, așa cum au fost în Franța Jean Giono, Pierre Drieu de la Rochelle, Jean Cocteau, etc.

Astăzi, când trupele românești se apropie de Cluj, și se apropie de Năsăud, țărani din Jidovița, ca și cei din RĂSCOALA de pe vremuri așteaptă să gătuie pe grofii unguri instalați de regentul Hortist în comunele noastre transilvănene. Ne trăim în plină desfățuire istoria națională și n-avem timp să ne gândim prea stăruitor la cei care au încetat de mult să mai merite a te gândi la el. Dar poate mâine, din țara aceasta întreagă, se va găsi cineva să transporte osemintele vânzătorului de țară Rebreanu acolo, la cimitirul năsăudean.

Va fi probabil un mormânt părăsit, umplut de pălămidă și de boziu; țărani locului, cu ochii în pământ, cu buzele strânse, cu pumnii încheșiți îl vor ocoli de departe pe ulițele Jidoviței, mânjit de sânge, Ion al Glanetașului se va duce acasă să-i spună mamei lui:

– Știi ceva? Titu Herdelea a murit. Sângele de pe mine e sânge scurs când mă băteau solgării și sânge pentru care Titu Herdelea a primit bani, ca să tacă. Și-a tăcut.

Iar în timp ce clopotele bisericilor vor suna peste liniștită Valea Someșului, un popă tânăr, cu mâna pe cruce, îi va blestema mormântul și amintirea: omagiul de pe urmă al fostului agent la Gestapo, Liviu Rebreanu...”

• În același număr al „Faptei”, la rubrica „Marginalii” (nesemnat) se critică „gimnastica (...) anacronică la ora actuală” a „caietului lunar de literatură” *Meridian* (apărut la Craiova), sugerându-se ca numărul să fie „curățit de nume cum sunt acelea ale d-lor Emil Botta, Valentin Georgescu, Horia Lovinescu, Petre Pandrea, Ioan Schintea și Tiberiu Tretinescu”.

14 septembrie

• În „Democratul” (an. I, nr. 9), apare materialul *Adunare generală extraordinară la Societatea Scriitorilor Români*, semnat *bn. c.*

„La biroul Societății Scriitorilor Români s-a depus următoarea întâmpinare, semnată de 30 membri, prin care se cere convocarea unei adunări generale extraordinare, în vederea alegerii unui nou comitet.

«Domnule secretar general,

Întrucât comitetul Societății Scriitorilor Români a fost descomplectat prin plecarea în străinătate a președintelui ei, precum și din alte cauze care, făcând imposibilă rămânerea în comitet a unora din membrii ei, impun alegerea unui alt comitet; întrucât, pe de altă parte, comitetul rămas nu s-a sesizat el însuși de situația sa morală și juridică, spre a convoca o adunare generală extraordinară – în conformitate cu prevederile statute, subsemnații membri cerem convocarea urgentă, în prima și a doua duminică curentă, a unei adunări generale extraordinare, chemată să ia în considerare măsurile cerute de împrejurări și să-și aleagă un nou comitet. E de la sine înțeles ca la această adunare să fie convocați și membrii S.S.R.-ului îndepărtați în trecut prin aplicarea măsurilor rasiale și reîntrați de drept în societate ca urmare a abrogării acestor măsuri.

Ordinea de zi ar comporta așadar:

- a) chestiuni de ordin principial asupra structurii societății,
- b) chestiuni diverse,
- c) alegerea unui nou comitet.

Cu colegiale sentimente,

(ss) C. Ardeleanu, Vlaicu Bârna, Demostene Botez, Radu Boureanu, Emanoil Bucuța, Gh. Cardaș, Al. Cazaban, Șerban Cioculescu, P. Comanescu, M. Cruceanu, Mircea Damian, L. Dauș, Victor Eftimiu, C. Fântâneru, Al. Iacobescu, E. Jebeleanu, B. Jordan, A. Mândru, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Maura Prigor, Neagu Rădulescu, M. Ralea, Vintilă Russu Șirianu, M. Samarineanu, Zaharia Stancu, Vladimir Streinu, G. Talaz, T. Vianu, G. M. Vlădescu.»

Adunarea generală extraordinară va avea loc duminică 17 septembrie, iar dacă nu se va întruni majoritatea absolută a membrilor, se va ține duminica următoare, 24 septembrie, cu orice număr de membri.

Declarațiile d-lui Prof. Șerban Cioculescu

În legătură cu această convocare, d. profesor Șerban Cioculescu, animatorul curentului de epurație a Societății Scriitorilor Români, ne-a făcut următoarele declarații:

– «Președintele acestei asociații a săvârșit exces de zel.

Actualmente este plecat din țară, probabil în Portugalia. Dar chiar în împrejurarea că nu s-ar fi refugiat, situația sa morală ar mai fi fost inutilă; activase în asociația româno-germană.

Vizitase în numele scriitorilor români – fără autorizația prealabilă a acestora – pe Poglawnic și pe Tisso.

În Germania – ca și în alte părți – angajase Țara și pe toți scriitorii.

Alți membrii din comitet au avut, de asemenea, atitudine pronazistă și fascistă.

Ulterior, se va proceda la o epurare și la organizarea pe alte baze a Societății Scriitorilor Români, poate pe teme sindicaliste.»

*

Cuvintele d-lui profesor Șerban Cioculescu sunt clare și precise. Vechea situație nu mai poate dura. Scriitorii înțeleg să fie stăpâni pe scrisul și pe idealul lor. De aceea, Societatea Scriitorilor Români trebuie să fie privită ca un așezământ demn și constructiv al culturii și spiritualității românești.”

• În „Libertatea” (an. I, nr. 18), apare articolul *Cultura*, semnat de Ion Pas, care incriminează atitudinea fascisto-hitleristă față de cultură:

„«Când aud de cultură, îmi vine să trag cu revolverul» exclamase cândva, cu sinceritate-i brutală, vice-președintele Reichului nazist, excelența sa d. asasin Göring. Prilej pentru a-și traduce gândul în faptă n-a avut însă, fiindcă în Germania – altădată a lui Goethe, Schiller, Lessing și a unei legiuni de gânditori – cultura a încetat în ultimii zece ani să mai fie o expresie și o realitate.

Revine dictaturilor fascisto-hitleriste tristul merit de-a fi izbutit să tragă o cortină de fier peste tot ce însemna o aspirație spre diferențierea omului de gorilă și de a fi căsăpît cu securea sau transformat în scrum opere care constituiau tezaurul cel mai de preț al bibliotecilor alcătuite cu trudă în decurs de veacuri. Când, în urmă cu zece ani, nazismul cucerea, prin mijloace banditești, puterea, bolta albastră a cerului a fost învăpăiată zile și nopți în șir de flăcările care mistuiau milioane de opere smulse din universități și din locuințele particulare, fiindcă aceste opere serveau ideea de frumos, adevăr și dreptate. Spectacolul a fost formidabil prin monstruoșitatea lui: cărți aruncate cu grămada în foc, iar în jurul focului dansând, cântând, răcnind frenetic partizanii lui Hitler, în majoritatea lor tineri intoxicați de ură, instruiți la perfecție în mânăuirea pistolului și a bastonului cu care, în prealabil, spărseseră capetele profesorilor lor.

Puteri ale întunericului, regimurile fascisto-hitleriste nu puteau suferi – asemeni liliecilor – razele de lumină care puteau să răzbată din biblioteca grea a savantului și aceea modestă a omului mărunț. Cultura a fost împușcată în inimă, din primul moment, astfel că lui Göring nu i-a mai rămas să tragă, apoi, cu revolverul decât în tovarășii lui de partid cari izbutiseră să-l contrarieze.

Mai grav, foarte grav, este însă că, pe urmă, dictaturile acestea au căutat să modeleze spiritul oamenilor în tipare strâmte și strâmbe, construind un sistem de gândire ce constituia negația tuturor valorilor care contribuiseră la ridicarea speciei umane și la îndreptățirea vieții. Grav și foarte grav e că, în acest scop, ele au trunchiat și falsificat texte vechi, consacrate, și că au corupt, prin amenințări sau ademeniri, caractere. Gânditori și artiști cari altfel se impuseseră conștiinței țării sau universului au trecut în slujba inamicilor, renegându-și credințele vechi, afișând altele, dând girul lor unor guvernări care au zvârlit progresul cu un veac înapoi și au însemnat cea mai cruntă calamitate, culminată prin războiul cel mai rușinos și mai greu, cunoscut de istorie.”

• În „Dreptatea” (seria a II-a, an. I, nr. 17), la rubrica *Perna cu ace*, Oscar Lemnaru semnaleză degringolada generației „extremiste” și haosul din viața literară a momentului:

Generația în pulbere

„Ce a rămas din toată generația extremiștilor cari au crezut, în urmă cu un deceniu, că își vor impune părerile, judecata lor politică, preferințele lor în domeniul vieții intelectuale? Nume cu faimă odinioară sunt acoperite de molozul pustiirilor de acum. Opiniile lor, foarte la modă în urmă cu câțiva ani, sunt în sfârșit depășite de câteva fapte răsunătoare prin cari realitatea și-a luat sarcina să le dezmințea la momentul oportun.

Acum, mai bine decât totdeauna, se poate vorbi despre acea «generație în pulbere». Altădată însăși agresiva lor existență fizică era protestatară iar astăzi toate gândurile lor, risipite chiar, au dispărut.

Este singurul cortegiu funebru, cortegiul acestor idei defuncte cari lasă în urmă veselie și ușurare.

Pagina a doua

„Lipsește în gazetele noastre de tiraj o adevărată pagină a doua. Preocupările literare, artistice, intelectuale au cedat pasul marilor acțiuni omenești. Cu toate acestea lucrul e regretabil, pentru că oricare ar fi realitatea trebuie să existe totdeauna o zonă spirituală fără de care existența concretă e prea dură, prea copleșitoare.”

• „România liberă” (an II, nr. 30), îndeamnă prin „vocea” tânărului George Macovescu, peste ani ministru de externe și apoi președinte al Uniunii Scriitorilor, la un vast program de epurare. Articolul se intitulează **Să ne apărăm libertatea**.

„Iată pentru ce nu încetăm să cerem epurația aparatului de stat de elementele hitleriste, legionare și antonesciene. Această chestiune nu trebuie privită ca o simplă schimbare de oameni, ci ca o *problemă fundamentală* a noului stat român.

De aceea ni se pare nelogic atunci când se vorbește despre „simplificarea aparatului de stat”, adică micșorarea numărului funcționarilor, înainte de a se proceda la epurația acestui aparat funcționăresc. Prima este o chestiune de ordin tehnic, administrativ, pe când a doua este o problemă de ordin politic cu consecințe grave pentru prezentul și viitorul acestei țări dacă nu se rezolvă imediat și radical. Așa cum s-a început, se merge pe calea greșită care duce la catastrofă și poporul victorios la 23 August nu dorește aceasta, veghind la păstrarea și mărirea celor câștigate prin luptă aspră. Sunt instituții unde au fost concediați funcționari, fiind păstrați tocmai cei mai activi și cunoscuți agenți ai fascismului. În alte părți legionarii și oamenii de încredere ai lui Antonescu dețin locuri de frunte și sabotează noul regim. S-a desființat Brigada a doua din Prefectura de Poliție dar cei vinovați pentru schinguirea luptătorilor patrioți au fost trecuți în alte servicii, pentru a nu vorbi de tragerea lor la răspundere. În direcțiile fostului Minister al Propagandei mișună toți agenții Gestapo-ului cari până la 23 August trădau toate interesele acestui popor pentru o simbric ticăloasă. În Universitate sunt păstrați în posturi de răspundere oameni cari mai trăiesc în duhul otrăvit al legionarilor și nu înțeleg că s-a schimbat ceva în țara aceasta și că istoria merge mai departe aducând la suprafață forțele vii ale poporului și nu se împiedică în cioturi.”

• În „Dreptatea” apare unul dintre primele texte reprezentative pentru literatura noii orientări ideologice. Virgil Gheorghiu semnează **Imn pentru sfârșit de veac**, poem despre mase, și pentru mase:

„Vine o zi, prieteni,
Când pâlcurile toamnei și-a tristeții
Se vor sătura la cuptoarele vieții.
Vine ziua poporului umilit și flămând.
S-apropie ziua prieteni,
Ziua de tunet a șoaptelor, ce nu se spun.
Zdrențele săracilor s-ar aduna-n taifun,
Cântecul cetății frumoase va scrâșni a vaier,
Lacătele bogăției vor sări în aer.
Vine ziua, prieteni,
Când biciul ca o năpârcă va mușca din stăpâni,
Nedreptatea va fi dată la câini,
Și de la o casă la cealaltă casă
Ni se va întinde o singură masă.
Dinspre izvoarele timpului nou
S-apropie ziua, prieteni,
Cu floare bună, cu grindină grea:
Mântuire și moarte-ntre noi va cădea,
Doar brațele aspre în sus vor rămâne,
Primind bucurie, lumină și pâine.”

● În textul nesemnlat *La stâlpul infamiei*, „Dreptatea”, revine asupra subiectului epurării presei și editurilor, idee obsedantă a momentului:

„(...) Epurația Presei nu e încă decât un proiect, dar sunt semne care nu înșală că opera de asanare nu va întârzia. Să nu uităm însă că intoxicarea poporului nu s-a făcut numai prin zierele aflate în solda vrăjmașului, ci și prin casele de editură care au slujit așa-zisa «cultură nazistă», contribuind astfel la otrăvirea mentalității publice.

Să luăm, de pildă, din galeria acestor editori cari au înjosit gustul cetitorilor, spre a-l face mai accesibil toxinelor naziste, pe d. Georgescu-Delafraș. Fost lucrător tipograf, ba chiar și socialist, editorul Delafraș, călcând pe urmele lui Carnegie, care ne arătase într-o carte «cum să ajungem miliardari» – ne-a destăinuit «cum a reușit», fără însă să pomenească de metodele cele mai abile de-a exploata pe muncitori și scriitorii deopotrivă. (...)”

● În textul nesemnlat *Cazul „Ecoului”*, din „Dreptatea”, se cere suspendarea ziarului menționat, cotidian cu orientare politică de centru stânga, apărut la București de la 19 decembrie 1943 și condus de Mircea Grigorescu. În urma acestei demascări „Ecoul” își încetează apariția:

„Ceram suspendarea ziarului «Ecoul» care a apărut și continuă să apară sub direcția d-lui Mircea Grigorescu, reprezentant român al doctorului Schmidt, fost consilier ministerial și fost director al presei sub regimul Antonescu.

Avem mândria de a fi singurul ziar democrat care a protestat împotriva acestei nemaipomenite nerușinări. Să ne ierte confracții dacă socoteli de concesiune amicală sau calcule de meschină politică nu ne opresc de la elementara datorie civică a bătlăiei antinaziste.

Ziarul «Ecoul», scos cu arginții Antoneștilor și girat de agentul hitlerist Mircea Grigorescu, nu are ce căuta în climatul de după 23 August.

Exemplele din Franța și din Bulgaria trebuie urmate.

Cine a pactizat cu dușmanul, cine a fost în solda lui să dispară din viața publică fericit că nația batjocorită nu-i cere alte socoteli mai grave.

Dovedim oare un «temperament excesiv» când cerem mișeilor să se retragă de la posturile de conducere ale opiniei publice?

Suntem «pătimași» sau «exagerați» când invităm pe un dregător al regimului Antonescu să nu continue a ne considera imbecili și fără memorie sfătuindu-ne să mergem azi cu Aliații, când ieri ne invita să mergem cu Axa?

Avem impresia că se exagerează și că se pune la grea încercare răbdarea noastră, a oamenilor de bună credință, a oamenilor de ispravă.”

● În „Fapta” (an. II, nr. 57), Liviu Bratoloveanu publică articolul *Împotriva livrescului*. Autorul echivalează termenul cu „o seamă întreagă de noțiuni «tehnice», destinate numai unei categorii restrânse de inițiați, cum ar fi de pildă «trăirismul» sau «misticismul» sau «spațiul mioritic»”. Acestora, Liviu Bratoloveanu le opune „o concepție nouă despre artă, aceea a omului liber, însetat de dreptate, de adevăr, de cunoaștere”.

În același număr, Dimitrie Stelaru publică poezia *Omul nou*. Sintagma va face bună carieră regăsindu-se frecvent și sub alte semnături.

15 septembrie

● Reîntors de la Moscova, după semnarea Convenției de Armistițiu, Lucrețiu Pătrășcanu declară presei: „Din punct de vedere intern, numai realizarea unui regim democratic – în fapt și nu formal – cu înlăturarea tuturor instrumentelor vechiului regim și a elementelor fasciste și profasciste din aparatul de stat și din întreaga noastră viață publică pot asigura, odată cu aplicarea textului armistițiului, drumul spre libertate și independență.” (Apud Ș. Rădulescu-Zoner, D. Bușe, B. Marinescu, *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, ed. II, Ed. Cavallioti, București, 2002, p. 17).

● Are loc ședința Academiei Române în care este omagiat marele dispărut Liviu Rebreanu, fost membru activ al Academiei Române. Președintele Academiei Române prof. D. Gusti rostește un discurs omagial, care va fi publicat în „Voința Transilvaniei” (an. I, nr. 5) din 8 octombrie:

Romancierul genial al țărănimii române

„Când în ședința de la 26 noiembrie a fost salutat pentru întâia oară în (text indescifrabil) de Președintele Academiei Române, Liviu Rebreanu a declarat: «Vin în mijlocul d-voastră, prea onorați colegi, după o viață aspră de luptă și de muncă», declarându-se fericit că intră în «Casa Nemuririi».

În această casă vom spune acum câteva cuvinte sub *specie aeternitatis* despre una din cele mai puternice și originale figuri ale mișcării literare românești, de(spre) unul din cele mai mari talente literare, ale cărui opere au intrat de mult în conștiința publică și au avut onoarea a fi tălmăcite în zece limbi străine – despre semnificația operei fostului nostru coleg Liviu Rebreanu.

Rebreanu este creatorul romanului realist românesc, el este istoriograful literar al societății românești. Planurile de inspirație ale lui Rebreanu au fost diverse, unitatea de creație a fost însă una și aceeași: structura socială și etică a poporului român.

Întreaga societate românească a fost înfățișată în opera sa: viața țărănească în *Ion și Răscoala*; aspectele mahalalei în *Golanii*; mediul mic burghez de funcționari în *Jar*; psihologia naționalismului ardelean în *Pădurea spânzuraților*; povești fantastice în *Adam și Eva*; degenerescența așezării societății bune în *Ciuleandra*; eroismul lui Horia în *Crăișorul...*

Dar mai ales sufletul de țăran din Năsăud vorbește de nevoile, năzuințele și luptele națiunii sale, și are o viziune realistă asupra stărilor crâncene de viață a acelor care alcătuiesc adevărata structură socială a Țării: țăranii și satele.

Marea virtute a romancierului Rebreanu este veridismul social.

Obsevalor neîntrecut, exact, viguros și dârz, are curajul a proclama în opera sa Adevărul social înainte de orice. Țăranul nu este nici bun nici rău, ci așa cum este el în realitate. Este dacă vreți, punctul de vedere al sociologiei științifice, de aceea romanul lui Rebreanu se poate numi sociologic.

Rebreanu redă puternica iubire de viață cu mijloace literare simple și fără a fi sclavul vreunei formule estetice, după cum el însuși declară în 1920: «Nu frumosul, o născocire omenească, interesează în artă, ci pulsația vieții. Când ai reușit să închizi în cuvinte câteva clipe de viață adevărată, ai săvârșit o operă mai prețioasă decât toate frazele frumoase din lume». Și, apoi, Rebreanu continuă programatic: «Precum nașterea, iubirea și moartea alcătuiesc enigmele cele mai legate de viață omenească, ele preocupă mai mult și pe scriitorul care încearcă să creeze viață».

Această creație dacă nu este nici idilică, nici bucolică și nici eticistă, nu este nici copistă, naturalistă, ori simplă placă fotografică, ci având ca punct de plecare viața, ea este o interpretare a ei personală și sintetică. «Contemplarea vieții ca rugăciune» – cu propriile-i cuvinte. Ori, mai precis, în altă parte: «a crea oameni, mărturisește Rebreanu, nu înseamnă a copia după natură indivizii existenței. Asemenea naturalism e mai puțin valoros ca o fotografie proastă. Creația literară, încheie Rebreanu această profesiune de credință, nu poate fi decât sinteză.»

Liviu Rebreanu este romancierul genial al Țărănimii Române. El este autorul a două mari capodopere nu numai ale literaturii românești, dar chiar a celei universale.

Ion și Răscoala

În *Ion*, premiat de Academia Română cu marele premiu Năsturel, ni se înfățișează tipul țăranului din Ardeal dinaintea de Unirea cea mare, în *Răscoala*, tipul țăranilor din vechiul Regat.

Romanul Transilvaniei, *Ion*, și romanul vechiului Regat, *Răscoala*, sunt complementare și formează un întreg, după cum și țăranii români formează o unitate socială indestructibilă. Deosebirea esențială sociologică între aceste două romane, care face tocmai ca ele împreună să se întrească, constă în faptul că în *Ion* lupta aprigă, crudă pentru pământ se dă între indivizi, – Ion și Vasile Baci – în sânul aceleiași categorii sociale, țăranimea, – în timp ce în *Răscoala* aceeași luptă, prin foc și sânge, pentru același pământ, se dă între clase sociale diferite, între țărani și boieri.

Rebreanu analizează magistral aceeași dragoste și sete de pământ a țăranului Ion, care sărută pământul ca pe o ibovnică – ca și a boierului Miron Iuga, care, când se «prăbuși cu fața în jos, scormoni pământul și-i miroși mai lacom ca totdeauna aroma dulce și amară, pentru ultima oară».

Dragostea de pământ este încorporată în marele proprietar Miron pentru că îl muncesc tot din vremuri seculare. tradiției seculare și este încorporată în țărani pentru că îl muncesc tot din vremuri seculare.

Este un același voluntarism dramatic care domină amândouă romanele.

În idolatria pământului sunt două voințe, ce se ciocnesc pentru păstrarea și cucerirea aceluiași obiect: pământul. Sunt două voințe imense, încordate și încleștate violent pentru eforturi uriașe; voințele lui Ion și Vasile din romanul *Ion*, ale boierului Miron și țăranilor argeșeni din romanul *Răscoala*.

În jurul acestui voluntarism, roiesc toate dimensiunile vieții sociale din Ardealul dinaintea de Unire și din Vechiul Regat din timpul revoltei sociale din 1907; boieri, burghezi, mici burghezi, arendași, țărani – naștere, nuntă, moarte, horă, familie, cârciumă, primărie, jandarmerie.

Întreg talentul tumultos și puterea profund evocatoare de viață a lui Liviu Rebreanu se vădesc în *Răscoala*.

Fenomenul social al revoluției este atât de adânc analizat, încât oricine cunoaște tratatele de sociologie ale revoluției își dă seama că acest roman, închinat fenomenului social al revoltei țăărănești din 1907, aduce o cunoaștere nouă a revoluției ca atare, a revoluției tip, de oriunde și de oricând.

Cu mijloace firești, fără retorică și artificii, Rebreanu ne prezintă procesul determinist al fierberii revoluționare.

Pornind de la împrejurări fără mare însemnătate, se creează o atmosferă, în care orice zvon prinde și se integrează imediat în psihicul social, așa că, pe nesimțite, se formează valuri de nemulțumiri ce vin din mai multe direcții, nevăzute, dar sigure, necesare pentru a se uni și concentra într-un singur mare torent, ce nu mai poate fi stăpânit de nimeni și de nimic, și care irezistibil, vijelios răstoarnă totul în calea lui.

Cu multă finețe psihologică se analizează în acest roman cum se naște conștiința grupurilor revoluționare: în ograda curții, în cârciumă, la primărie, în delegație la boier, la Minister, – fiecare scenă, fiecare episod pregătește izbucnirea revoluției ce se produce repede, năvalnic, trecând de la timida nehotărâre rațională la îndrăzneală fără margini, irațională.

În toate aceste etape ale revoltei totdeauna e simțirea că fenomenul social și psihic este organic, unul și același, care trebuie să se întâmple.

Pădurea spânzuraților

Aceeași evocație a maselor o întâlnim și în *Pădurea spânzuraților*, pe care André Bellesort în prefața sa la traducerea franceză *La Forête des Pendus*, îl socrate că ocupă «un loc cu totul aparte în mijlocul tuturor romanelor inspirate prin cataclismul din 1914» (une place singulière au milieu de tous les romans inspiré par le cataclisme de 1914) – viața oștirii austro-ungare, viața în tranșee, în satele din zona războiului, execuțiile, popota ofițerilor ș.a.m.d.

Figura centrală o formează însă Apostol Bologa, eroul trece de la pasivitatea sufletească și părăsirea statului austro-ungar, spre o puternică conștiință românească, când își aduce aminte de cuvintele pe care i le-a spus tatăl său odinioară în Năsăud: Să-ți faci datoria totdeauna și nu uita niciodată că ești român.

Pădurea spânzuraților este drama ostașului român din Ardeal dinaintea de 1918 – și, din nenorocire, a celui de astăzi, care luptă acum pentru eliberarea lui.

Motivul nedreptății sociale și naționale

Iată marea actualitate a problemelor atinse și tratate literar de Liviu Rebreanu în romanele sale.

Ele constituiesc, cum am văzut, o argumentare și un temei pentru lupta istorică a poporului român întru cucerirea drepturilor sale, înlăuntrul și în afara lui.

Ceea ce însă dă acestor romane o trăsătură adânc turburătoare, este motivul adânc și solemn al nedreptății sociale și naționale, ce le inspiră.

Până astăzi au rămas nerezolvate problemele de temelie ale romanelor lui Rebreanu, problema țăărănească și problema Ardealului.

Din fericire amândouă aceste probleme vor dobândi curând soluțiile lor, sperăm definitive.

Veriditatea romanelor lui Rebreanu oferă un imens rezervoriu de adânci reflecții, ele deșteaptă sentimente de amărăciune, de revoltă, dar și de încredere în necesare și temeinice îndreptări, în urgente și fundamentale schimbări.

Evocarea Năsăudului

În timpul muncii științifice a cunoașterii prin metoda monografiei sociologice a unor sate din Năsăud, am întâlnit pe Liviu Rebreanu.

Îmi aduc aminte cu nespusă bucurie de regiunea Rodnei, unde lucram, de tot specificul românesc ce însuflețește aceste locuri, de casele încăpătoare, curate și frumoase – așa «Muzeul Satului» de la Șosea, – de peisajele mărețe cu holde, livezi și munți, încărcăți de zăpadă eternă, de văile clocotitoare, ca încântătoarea Vale a Vinului, – și, mai ales, de cei mai falnici, inteligenți, frumoși și chipeși țărani – admirați de toată lumea, în filmul *Șanț*, pe care l-am făcut să ruleze la Paris și New York, cu ocazia expozițiilor internaționale din 1937 și 1939, – erau plaiurile de unde ne-au venit Andrei Mureșan, Gheorghe Coșbuc și Liviu Rebreanu.

Rebreanu, care de la vârsta de doi ani a petrecut în satul Maieru, era foarte interesat de lucrările noastre, ce le făceam în satul Șanț, format de o parte din locuitori veniți din Maieru, și altă parte din Rodna. Apoi nu mai puțin îl interesa satul Șanț, pentru că se afla la întretăierea simbolică a patru țări românești: Maramureș, Bucovina, Moldova și Năsăud.

Îmi este foarte viu încă înaintea ochilor unul dintre cele mai desfătătoare spectacole din câte se pot vedea, la care a luat parte și Rebreanu.

Intrasem împreună într-un sat năsăudean; în cinstea noastră, s-a prezentat cel mai frumos joc românesc, jocul Cununei de grâu.

Joc de mândre fecioare, mândre ca făptură și la costume, care prin pași și figuri speciale, pline de farmec și armonie oficiau, ca adevărate preotese inspirate, închinarea la soare și lauda grâului hrănitor. Fetele purtau în jurul capului o cunună mare de spic de grâu, ca o coroană împărătească, și se învârteau grațios și ușor, în timp ce femeile de pe margini aruncau pe ele apă din donițe și căni.

Vai, colega Rebreanu, nu-ți e dat să mai admiri jocul nespus de fermecător al Cununei de grâu din Năsăudul d-tale, astăzi încă asuprit, dar care mâine va fi eliberat de sub o stăpânire monstruoasă.

În schimb, sunt sigur, că toate satele din Năsăud, strâns legate de viața d-tale, nu te vor uita niciodată, fiindcă prin scrisul d-tale, inspirat din mijlocul lor, le-ai înălțat cu credință și entuziasm la rangul de valori nepieritoare.”

- Apare cotidianul **Tribuna poporului**, publicație de atitudine democratică, cu pagină de cultură și artă. Director: G. Călinescu. În pagina a doua, intitulată *Cultura și arta poporului*, publică poeți, prozatori, critici și istorici literari: Magda Isanos, Eusebiu Camilar, Șerban Cioculescu (cronica literară), Silviu Iosifescu (cronica teatrală), M. R. Paraschivescu (cronica plastică), Andrei Tudor (cronica muzicală), Al. Piru, Perpessiciu, Al. Ciorănescu, Mihnea Gheorghiu ș.a. Publicația aderă la politica P.C.R. prin insistența cu care este afirmată frăția și solidaritatea scriitorilor cu clasa muncitoare (în numele unui ideal comun: egalitatea și fericirea generală).

Într-o notă din pagina întâi se menționează că: „«Tribuna poporului» și-a ales drept dată a apariției clipa simbolică a semnării armistițiului între România și Națiunile Unite, act care schimbă o veche prietenie, manifestată liber și spontan la 23 August 1944, într-o colaborare care așează România în rândul țărilor iubitoare de libertate și progres.

În clipa aceasta, România pornește alături de popoarele care luptă pentru câștigarea păcii și își consacră toate forțele pentru zdrobirea ultimelor rămășițe hitleriste.” Revista va continua până la 11 februarie 1945.

Tot pe prima pagină se află articolul **Blocul Național Democratic**, semnat G. Ivașcu, în fapt un elogiu adus P. C. R.

- „Timpul” (an. VIII, nr. 2639) anunță adunarea generală extraordinară a Societății Scriitorilor Români: se reproduce întâmpinarea semnată de treizeci de scriitori și se menționează că „Adunarea generală extraordinară va avea loc duminică 17 septembrie, iar dacă nu se va întocmi majoritatea absolută a membrilor se va ține duminică viitoare, 24 septembrie, cu orice număr de membri”.

- Considerând, în perspectivă etică îndeosebi, dar și în consonanță cu ideologia oficială, că ziaristul (pamfletarul sau scriitorul) este un „învățător al mulțimilor”, Oscar Lemnaru îndeamnă în „Dreptatea” (seria a II-a, an I, nr. 18), rubrica *Perna cu ace*, la epurarea presei.

Morală și talent

„A polemiza însemnează a mânui un pistol care poate ricoșa oricând, așa încât însuși riscul meseriei îi dăruiește acesteia din urmă un farmec, fără de care ea n-ar însemna mare lucru.

Un polemist adevărat trebuie să nu rămână descoperit niciodată, pentru că altfel în chiar conținutul atacului său rezidă posibilitatea de a fi înfrânt. Așadar, combatantul înarmat cu o pană va trebui să unească talentul cu o onestitate ireproșabilă. Condiția, se vede foarte lămurit, este extrem de dificilă și de aceea cazurile în care e satisfăcută sunt rarisime.

Temperamentul, iscusința, spontaneitatea, spiritul, inteligența, toate sunt pulverizate, în clipa în care cel ce le folosește apare într-o cenușie lumină morală și, dimpotrivă, omul de atitudine, de curaj și de consecvență izbutește să se facă ascultat chiar dacă nu cunoaște și, deci, nu aplică regulile complicate ale jocului polemic.

Într-o cetate condusă de înțelepți, pamfletarul cel mai viguros ar fi acela care, prin pilda vieții sale, ar avea autoritatea morală de a învedera lucrurile și întâmplările criticabile. Spiritul talentat dar lipsit de acest etic centru de greutate ar dispărea așa cum se șterg umbrele la ivirea zorilor.

Din toate acestea, se vede foarte deslușit că meseria de gazetar este legată de grele obstacole, pe care nu oricine se poate încumeta a le trece. Așadar, când vorbim despre epurația presei nu putem avea în vedere numai virtuțile proprii scrisului artistic sau ale aceluia care are putere de penetrație și, mai mult, trebuie să ne gândim neconținut la buna credința a aceluia pe care opinia publică l-a investit cu titlul de învățător al multimilor.

Din toate acestea spuse mai sus, rezultă în chip inevitabil o sumă de consecințe la cari vor trebui să se oprească foarte serios asociațiile presei de mâine.

Controlul publicațiilor

Au și început să apară puzderie de reviste, de toate felurile, de toate neamurile, de toate nuanțele. Nu putem deveni, noi cei de aici, opresorii scrisului, dar considerăm de a noastră datorie să spunem că în însăși noțiunea de libertate se găsește o oarecare determinare. Dacă toți oamenii ar avea dreptul să facă orice, nimeni nu ar mai avea dreptul să facă nimic. Aceasta însemnează că în orice domeniu de activitate omenească este necesară o ordine, care, în fond, corectează și mărginește libertatea. Și pentru că am vorbit despre publicații vom spune mai departe că dacă ele se înmulțesc fără nici un fel de rezerve, fără nici o grijă din partea cuiva, atunci existența lor, departe de a servi libertatea, va provoca un haos, care, mai ales în aceste momente, ar fi foarte dăunător. Controlul se impune, prin urmare, chiar în numele libertății.

Cărțile străine

Cărțile străine ne parvin din ce în ce mai greu. Librăriile sunt de multă vreme dezastorate, în vitrinele lor au mai rămas doar umbrele tomurilor de altă dată. Cartea franceză se găsește foarte rar pe la anticari. Nici lucrările clasice nu ne mai stau la îndemână. Poate s-ar putea face ceva în această privință, până când situația renormalizându-se vom restabili legăturile cu librăriile din occident. Să se deschidă cât mai grabnic bibliotecile statului și mai ales să se înființeze biblioteci de împrumut. Viața spirituală să nu se oprească în loc tocmai în acest moment.”

• În „Fapta” (an. II, nr. 58) Ion Caraion continuă seria pamfletelor vizând epurarea. În isteria politică a *demascărilor*, acesta semnează necrologul *Se-ngroapă o lume... sau Panegiric la moartea lui Ionel Teodoreanu*, în care critică lirismul edulcorat al prozei dispărutului și-i denunță actele de „colaboraționism”:

„De la un capăt la altul al operei sale, Ionel Teodoreanu a risipit c-un dispreț de campion pagini, capitoare, kilograme și kilometri de metafore, de tot felul de metafore, cu zarzări, cu păpuși, cu bomboane, cu stele, cu brotăcei, cu viori, cu instrumente acustice, cu dulceață de zmeură, cu miros de fân, cu veverițe, cu trenuri, cu mingi (...) În cărțile lui Ionel Teodoreanu, oamenii nu rabdă de foame, nu-și adună cârpele în jurul trupului zgâlțâit de ger, nu se bat, nu fac revoluții, nu se omoară pentru a-și crește copii. În cărțile lui Ionel Teodoreanu nu sunt țărani care să se îmbolnăvească de pelagră, de sifilis și de tuberculoză, nici muncitori plini de păcură, nici femei disperate de mizerie (...) și întorcându-ne la Liviu Rebreanu, la romancierul de pian și ciocolată al școlărițelor din pension, să nu

ignorăm faptul că de la Tudor Ceaur Alcaz la *Gorila* lui Rebreanu nu-i decât un pas. Parcă scriitorii naziști, purtați prin țară de domni gazetari ai regimului lichidat, nu primeau felicitări și de la romancierul ieșean? Și parcă nu vizita același romancier Slovacia de sub «protectoratul» hitlerist?”

16 septembrie

- Apare **Desrobirea**, sub conducerea lui Octav Livezeanu. Publicația va polemiza îndeosebi cu „Dreptatea” în notă violent antifascistă, antihitleristă. Articolele descriu starea frontului, mersul războiului și conțin declarațiile lui Lucrețiu Pătrășcanu asupra războiului. Editorialul intitulat ***Chemarea către țară a Partidului Socialist Țărănesc***, este semnat de prof M. Ralea, „în numele Comitetului Central al Partidului Socialist Țărănesc”:

„Partidul socialist-țărănesc constată cu adâncă bucurie triumful desăvârșit al ideilor și principiilor pentru care fruntașii săi au militat neîntrerupt, de mai bine de șase ani, încoace.

Adversari neînduplecați ai influenței hitleriste și legionare în România, ei și-au luat mai întâi sarcina de a lupta fără preget contra acestei «coloane a cincea» germane în România, încă din anul 1937.

Suntem printre prea pușinii care nu au avut nici o legătură cu mișcarea legionară.

Am acceptat fără șovăire riscurile mortale ale unor asemenea lupte. Câțiva dintre noi au fost uciși în această misiune, alții au suportat cele mai groaznice persecuții, sub regimul legionar și sub acela al mareșalului Antonescu.

Dar n-am dezarmat. Am fost prezenți în toate acțiunile diplomatice, militare și conspirative, care s-au ținut în ultimul timp, pentru eliberarea României de sub călcâiul nemțesc.

Am militat cultural și politic în rândurile tineretului universitar, spre a forma în mijlocul studențimii o altă atmosferă și o altă orientare ideologică.

Astăzi, izbăvirea mult așteptată a sosit.

Misiunea noastră imediată, însă, ne incumbă alte griji și alte sarcini.

Țara trebuie curățită de molima hitleristă, trebuie încheiate alianțe cu națiunile unite, Ardealul trebuie recucerit, libertatea și dreptatea socială realizate. Iată țelul de înfăptuire într-un viitor ce-l credem apropiat.

Strâns uniți în mănunchiul promițător de generoase nădejdi al «Grupului Patriotic Antihitlerist» împreună cu Partidul Comunist, cu «Uniunea Patriotică», cu «Frontul Plugarilor» și Partidul Social-Democrat, vom lupta până la izbânda finală.

Partidul Socialist-Țărănesc salută guvernul țării, emanație a armatei și a partidelor democratice și-i va da tot sprijinul să-și realizeze opera propusă.

Țărani, Muncitori și Cărturari

Partidul Socialist-Țărănesc vă cheamă la lupta de descătușare a țării.

Zările unui viitor mai bun ne îmbie încă de pe acum.

Armata română purtată trei ani, fără rost, pe meleaguri străine este astăzi pusă din nou în slujba năzuințelor firești ale poporului.

Ea luptă pentru pace și pentru dreptate.

Înainte, peste morminte, pentru România liberă, – pentru poporul muncitor, de la țară și de la orașe, pentru armata română.”

- În „Libertatea” (an. I, nr. 20), Ion Gruia, publică textul ***Omul nou***, în care este vorba de etică dar și de o prefigurare tematică și tipologică a literaturii momentului în direcția consacrată de sintagma „realism socialist”.

„*Omul nou, Omul de mâine, Omul viitorului*, – iată unul și același subiect mereu în discuție. Sub diferitele-i numiri, – aceeași problemă în fond dintotdeauna pe care și-o pune omenirea în epocile de mari prefaceri sociale, după mari evenimente politice sau după un mare cataclism mondial cum este acest război al popoarelor lumii; aceeași veșnică întrebare ce prezidă societatea omenească pornită pe baze noi îndreptată spre un nou ideal, spre alte orizonturi socotite definitive. Se simte atunci, instinctiv, că la vremurile noi ce vin și se desăvârșesc în desfășurarea lor trebuiesc și oameni

noi, adică: suflete noi, caractere noi, minți luminate și deschise înnoirilor, cu vederi de largă perspectivă și prevedere, care să corespundă și să fie în pas cu evoluția societății. Lucrul acesta se afirmă în discuții în presă, mai mult sau mai puțin conștient fiecare de ceea ce implică noțiunea de «om nou» și de ceea ce vrea colectivitatea de la el. Într-o epocă de dibuire, când totul iese dintr-un amurg cenușiu, – și înțelegerea oamenilor despre noile noțiuni sunt turburi, neclare, pline de neliniște, totul și cu toții fiind în căutarea și în fixarea formelor noi și a conținutului lor. (...)

Atunci ce este *omul nou*? Este *omul* care corespunde unui anumit moment istoric și care dispare o dată cu acest moment? Este omul zis vizionar apărut din neant, fără pricină și fals profet? Este omul de geniu, în afara istoriei și actualității ce coboară vremelnice din turnu-i de fildeș?

Dacă nu s-a răspuns hotărât acestor întrebări în sensul unei formulări specifice românești, pricina e că toate momentele de la 1918 încoace n-au fost prielnice apariției «omului nou». În orice caz, desfășurarea istorică a acestor momente determinate și angrenate de europeană mișcare a evenimentelor următoare păcii trecute *au pregătit terenul apariției omului nou – OMULUI VIITORULUI!* Toate încercările și toate întâmplările prin care am trecut au plămădit, în colectivul uman, pasta acestui OM care, în orice caz, este *omul de mâine*. Și nu unul, doar *un singur om*, ci o serie întreagă a societății noastre – așa cum se va cristaliza aceasta după marile răsturnări economice și sociale ale anului 1944 într-o nouă și originală expresie de viață. (...)

• În „Dreptatea” (seria a II-a, an. I, nr. 19) o notă nesemnată informează despre *Alegeri noi la S.S.R.* Textul este identic cu acela apărut în „Democratul” din 14 septembrie, mai puțin intervenția lui Șerban Cioculescu, și reproduce „întâmpinarea” depusă la biroul S. S. R. de 30 de scriitori. Este redată cererea privitoare la convocarea unei adunări generale extraordinare în vederea alegerii unui nou comitet, și numele semnatarilor.

• În același număr al ziarului „Dreptatea”, Oscar Lemnaru se referă, pe un ton inclement și într-un anume fel vizionar, la problemele fierbinți ale momentului: necesitatea schimbării și în literatură; alegerile de la S.S.R.; epurarea în cadrul acestei societăți:

După război

„Nici literatura, oricât ar fi de preocupată de ficțiuni, nu constituia un domeniu pe care marea revoluție socială să nu-l atingă. Sfârșitul acestui conflict uriaș, conflict care s-a născut nu din interese teritoriale ci pentru pricini fundamentale în destinul umanității, va schimba în așa fel toată orientarea spirituală a lumii, încât însăși periferia preocupărilor omenești se va clinti din loc.

Nimic din ceea ce a fost nu va mai rămânea intact. Știința va fi chemată nu atât să răspundă unor curiozități gratuite, ci să sprijine pe muritor în lupta sa cu condițiile vieții; arta părăsind ținuturile ei înghețate va coborî pe scoarța pământului în interiorul căruia mai clocotește încă lava; literatura își va desăvârși plămădirile la lumina acestei flăcări uriașe, care se numește al doilea război mondial iar filosofia, ea însăși abandonând regiunile încremenite ale abstracțiunii, va căpăta misiunea de a învăța mulțimile cunoașterea realității, a unei realități de care cea mai încântătoare reverie metafizică nu te poate scăpa.

În linii largi, așa vedem ziua de mâine, așa putem contura viitorul. Prin urmare, forța spirituală va juca tot un rol de prim ordin, dar orientarea va fi spre existența noastră concretă, pe care într-adevăr trebuie să înțelegem că nu o putem evita. (...)

Alegerile la S.S.R.

«Societatea Scriitorilor Români» se pregătește de alegeri. Fostul ei președinte d. Herescu, fugăr prin nu știu ce țară neutră, a prezidat destulă vreme S.S.R.-ul, nemulțumind nu numai opinia publică românească dar mai ales pe scriitorii noștri, pe care nu i-a sprijinit niciodată, cărora nu avea vreme să le asculte păsul. Era ocupat cu filo-germanismul care a răpit unui continent întreg cinci ani, numai pentru că o ceată de criminali au putut pune stăpânire pe o țară. Dar d. Herescu a fugit nu atât de S.S.R. cât de teama răspunderilor al căror ceas se apropie.

Aflăm cu mare satisfacție că maestrul V. Eftimiu, actualul director General al Teatrelor, va candida la președinția Societății Scriitorilor Români. Socotim că este singurul om pe care mai ales împerejurările de azi îl cer la conducerea acestui for suprem al culturii și intelectualității românești.

Omul acesta cunoaște mai bine decât oricine condițiile vitrege ale scrisului la noi, misiunea scriitorului în lume și puterea unei cărți. V. Eftimiu poate îndeplini lozincă vremurilor noi și poate desfășura o extraordinară energie pentru soarta scrisului românesc, tratat cu toată nepăsarea până astăzi.

Însemnăm aceste rânduri, fiind încredințați că d. V. Eftimiu este mai presus de interesul oricărui fel de propagandă.

Să se extindă epurația

Poate că n-ar fi nimerit să se revizuiască situația membrilor S.S.R.-ului deoarece situația generală s-a revizuit. Este foarte important să se știe dacă un purtător de condei, de la cel mai modest și până la cel mai de talent, este sau nu un om ale cărui convingeri sunt drepte sau nedrepte. Opera de artă poate și ea să colaboreze la marile idealuri sau la cele mai teribile dezastre. Suntem convinși că există foarte mulți scriitori români al căror cuget curat suportă greu vecinătatea profiturilor vieții intelectuale. Ar fi foarte bine să se facă și cu această instituție o epurație, care să fie garanția securității noastre spirituale.”

• Nota nesemnată ***La stâlpul infamiei***, din același număr al „Dreptății”, aduce pilda „verilor francezi”, antemergători în chestiunea epurărilor:

„(...) O depeșă vestește că guvernul format în primul consiliu ținut la Paris, în timp ce se mai auzea bătaia tunurilor, a hotărât, printre alte măsuri destinate să restabilească sănătatea morală, și confiscarea averii trădătorilor. Măsura e firească. Este de presupus, pe drept cuvânt, că aceste averi au fost agonisite din trădare, ca preț al tranzacției cu inamicul.

Și generalul De Gaulle nu e dispus să glumească și nici să tergiverseze când e vorba de trădare. Sângele francezilor jertfiți îi poruncește să nu cruțe pe cei cari au vândut Franța.

În ce ne privește, credem cu hotărâre că pilda franceză va fi urmată de toate acele țări care au avut de suferit de pe urma trădătorilor.

Găsești adeseori la rubrica «micei publicități» femei care se oferă «la toate».

Nu e nou nici cazul ziariștilor buni la orice.

La ordinea zilei fiind camuflarea în grabă a întreprinderilor care au actul de naștere semnat de Goebbels și de d-rul Schmidt, gazetarii care n-au gândit exclusiv nemțește sunt foarte căutați.

Numai că mulțimile cetitoare se arată nedumerite de aceste avataruri destinate să rățăcească și să creeze confuzii păgubitoare. (...)”

• În „Fapta” (an. II, nr. 59), Ion Caraion publică articolul ***Prietenia cu U.R.S.S. Pe marginea declarațiilor d-lui ministru Pătrășcanu***, în care, printre altele, afirmă: „(...) interesele cele mai vii ale statului nostru și realizarea lor se leagă de prietenia cu U. R. S. S.”

17 septembrie

• ***Adunarea generală extraordinară a S.S.R.*** în vederea alegerii unui nou președinte în locul poetului și latinistului N. I. Herescu, plecat în străinătate, eșuează din lipsă de cvorum.

• În „Desrobirea” (an. I, nr. 2) apare nota nesemnată ***Alegeri noi la S. S. R.***, identică cu aceea publicată în „Dreptatea” cu o zi înainte, reproducând „întâmpinarea” depusă la biroul S.S.R. de 30 de scriitori, care cereau convocarea unei adunări generale în vederea alegerii unui nou comitet de conducere. Vezi, în acest sens, și consemnările, cvasiidentice, din „Timpul”, „Democratul”, „Dreptatea”.

• În „Libertatea” (an. I, nr. 21), Av. Cristian Sârbu semnează articolul de opinie ***Intelectuali! Strigați prezent.*** Autorul susține ideea implicării intelectualului în „prefacerile social-politice” și, odată cu aceasta, necesitatea epurărilor:

„Nu cred că «rezerva» intelectualilor de a se alipi în jurul celor ce azi revendică principii democratice se datorește lipsei lor de adaptare la «revoluție». Și nu cred pentru că tocmai la noi, toate revoluțiile au fost pregătite, duse și întreținute numai de intelectuali.

Pașoptismul – această splendidă sfortare de a rupe cu mentalitatea unui trecut și a însămânța marile idei de libertate din Apus – se datorește numai lor, și tot numai lor, marile acte de unitate naționale, care ne-a pus în rândul unor națiuni apreciate.

Dar azi unde sunt cei care în vechile regimuri de tristă amintire se cățarau pe meterezele unor idei complect străine de ei și de țelul neamului lor, dar le fluturau de dragul unor meschine interese? Unde sunt d-nii care se băteau cu pumnii în piept la orice ocazie favorabilă, cum că ei cari și-au ros coatele hainelor atâția ani pe băncile școalelor, universităților sunt refuzați de a fi în slujbă sau de a reprezenta o idee?

Căutați-i peste tot și nu-i veți găsi. Sunt dați cu toții lipsă la apel. Cei câțiva care au înțeles măreția momentului sunt prea puțini, pentru a nu sesiza faptul.

De data asta, revoluția e făcută doar de câțiva «sacrificați» și de marea pătură a muncitorilor. Acesta e adevărul. Revoluția de azi – în măsura în care această adaptare a neamului românesc la ultimul timpului (sic) se poate numi revoluție, când după atâția ani de zbcium, de eforturi și de epuizări inutile își găsește, în sfârșit, adevărata lui formă de existență, aducând în primul plan pe cei care formează majoritatea lui – nu mai e revoluția lui. E izbucnirea vulcanică – ce frământa atât de activ în subteranele noastre a mării mase ce compune neamul românesc. De data asta, lucrătorul, muncitorul, țaranul e chemat el să-și spuie cuvântul, să-și susție interesul prin reprezentantul lui de breaslă, și nu prin intermediul unor oameni care speculau această însărcinare în folos propriu.

Acest fals intelectual, ce mai totdeauna era moștenitorul unui nume la care alerga numai în cele din urmă, când munca cinstită și grea a existenței îl obosea, nu mai are ce căuta între noi.

Această mare mișcare democratică de azi nu cred să sperie pe nimeni care-i conștient de evoluția politico-structurală a timpurilor de azi, și mai puțin pe intelectuali.

Nu înțeleg cum dictatura de ieri, care le legase mâinile și gura fără nici o putință de reacționare, le dirijase toate mișcărilor în așa măsură încât îi făcuse adevărate automate, îi robise unei munci străine de țelul lor de a fi și de țeluri care nu erau ale noastre, le impusese norme de viață, de gândire, de mișcare, a reușit să convertească pe unii dintre ei, iar azi când orizonturile se deschid, când tot ce a fost cade ca un voal și tot omul indiferent de neamul său, e tot om, ai nevoie să ceri ce dorești, să spui ce te doare, să mergi unde poțtești, acești domni mai stau în expectativă.

Nu, domnilor, nu-i nici o tragere pe sfoară. Realitatea e asta pe care o vedeți și care socotiți că e cursă întinsă vouă. Nu. Muncitorii, lucrătorii, țaranii, pe care ieri unii dintre d-vs. prin posturile, funcțiile sau sinecurile ce le dețineau, îi oprimați, îi împiedicați să-și spună durerea, că leafa pe care o primește e mult prea mică, față de greutățile timpului, că regimul de teroare din fabrici și ateliere îl sugrumă, că măsurile rasiale luate contra unora, numai cinste nu vă fac, astăzi le-a uitat.

El (sic) își amintește de primii pionieri ai revendicărilor din 1848 și nu de politicieni falși ai ultimilor vremi, străini de sufletul lui. Și știe că cei dintâi au fost adevărați români care s-au confundat cu nevoile și datoriile neamului.

Acum e timpul epurațiilor – și vor fi toți judecați – dacă mai pot lua parte la viața politică recunoscută pe baze noi.

Acești falși intelectuali, înrâiți de obiceiuri politice prin ostracizarea lor, capătă ce merită. Dar nu despre ei e vorba.

Ne gândim la adevăratul cărturar cinstit, ce nu și-a vândut conștiința pentru blidul de linte unei guvernări efemere, la intelectualul de rasă ce trebuie obligat de conștiința lui de român să ia parte la aceste mari prefăceri ale neamului.

Ce-a fost a trecut. Timpurile de tristă amintire nu vor mai veni, și odată cu ele oamenii lor. Timpuri noi, oameni noi. Voi care, în ore de revoltă, v-ați măcinat gândul ce sta să irupă clocotitor, voi ce n-ați fost lăsați să spuneți un cuvânt liber, să vă manifestați adevărata fire a voastră, acum sunteți liberi. Ridicați capul și pășiți cu încredere în viața nouă ce se plămădește sub ochii voștri. Aveți o datorie de conștiință și de român.”

• În „Dreptatea” (seria a II-a, an. I, nr. 20), la rubrica „Perna cu ace”, Oscar Lemnaru, martor sagace al vieții literare, consemnează declarațiile lui Victor Eftimiu, ca director general al teatrelor, privind drepturile scriitorilor și traducătorilor:

***Declarațiile d-lui Victor Eftimiu
Scriitorii, actorii, autorii dramaticei***

„Maestrul Victor Eftimiu este pe cale să înfăptuiască cele mai mari reforme în teatru, adică într-unul dintre cele mai însemnate sectoare ale vieții noastre spirituale.

Ieri-dimineață, d. director general al teatrelor a făcut o nouă serie de declarații presei, în legătură cu noua orientare a teatrului românesc.

«Prima măsură pe care am luat-o – a spus domnia sa – a fost să se rechiziționeze câteva teatre din Capitală. În afară de aceasta, voi repara cât mai curând cu puțință nedreptățile din trecut, săvârșite împotriva autorilor dramatici. Dacă cei 30–40 de autori români încasau tantieme de 20%, atunci când piesele se jucau pe prima noastră scenă, apoi cu totul alta era situația lucrărilor reprezentate de teatrele particulare.» Acestea într-adevăr preferau piese străine ale căror tantieme le plăteau după bunul lor plac, iar autorii dramatici români erau tratați cu toată indiferența. Din aceeași pricină, tălmăcirile dramelor sau ale comediiilor străine au lăsat totdeauna de dorit pentru că erau făcute numai pentru a satisface interese strict comerciale, arta rămânând, firește, pe ultimul plan. «De astăzi înainte, piesele străine și cele autohtone vor aduce aceleași tantieme la teatrele nesubvenționate, adică 10%. Dacă lucrarea este tradusă, atunci autorul străin va primi 5%, iar restul de 5% va reveni traducătorului, care știe că redarea unui text în altă limbă cere un efort enorm, pasiune și talent.»

Traducătorii

Aceștia nu vor mai fi scribi luați la întâmplare și utilizați să transporte, cu brațele, greutatea dintr-un loc în altul. Tălmăcirea, ea însăși este un travaliu spiritual pentru care nu există înlocuitor. Numai un om calificat poate găsi frazele, cuvintele, în stare să refacă atmosfera unei capodopere. În afară de efortul artistic, restul nu e decât operă de dactilograf, care în cel mai fericit caz aplică destul de limitat regulile gramaticale. Textul unei piese nu este o convenție comercială tradusă automat de un funcționar, care nu are în vedere decât activitatea cifrelor și a condițiilor de livrare.

Girul semnăturii

Până astăzi traducerea ajungea în mâna directorului de scenă și de aici (în fața) publicului spectator, care, instalat în fotoliu sau la galerie, primea ceea ce i se dădea, fără să murmure. Adeseori, piese admirabile erau schilodite de mâna vulgară, ca să nu spunem trivială, a unui funcționar, angajat, dacă ne este permisă expresia, cu toptanul. Semnătura putea fi a oricui.

«De astăzi înainte – declară d. Victor Eftimiu – această semnătură va gira calitatea literară a tălmăcirii». În acest fel se înlătură anonimatul, cea mai mare pacoste a vieții noastre spirituale. Mulțimile trebuie să fie ridicate până la nivelul artei și aceasta nu se poate înfăptui, fără spiritul dirigitor al personalității.

Vor putea traduce prin urmare criticii dramatici, autorii dramatici, membrii S.S.R.-ului, membrii «Pen-Clubului» sau oricare literat care va căpăta autorizația «direcției generale a teatrelor».

Soarta scriitorilor

Desigur că sub asemenea auspicii destinul scriitorilor noștri va căpăta o garanție de securitate. Concurența absurdă de până acum va dispărea, restituindu-se purtătorilor de condei demnitatea meseriei lor. Îmbulzeala nechemațiilor va deveni o tristă amintire a vremurilor turburi, în care nimeni nu știa să deosebească între un criteriu valabil și o măsură arbitrară.

Este inutil să spunem câtă entuziastă aprobare va găsi d. Victor Eftimiu pentru aceste schimbări esențiale preconizate de d-sa în viața teatrelor noastre.

Este imposibil ca aceste hotărâri, odată aplicate, să nu dăruiască scenelor românești strălucirea pe care o merită.”

• În „Tribuna poporului” (an. I, nr. 3), M. Constantinescu semnează articolul de opinie **Despre arta modernă**. Utilizând exemple din muzica și literatura americană, semnatarul consideră necesară coborârea artei în vârtoarea vieții cotidiene:

„Când spre sfârșitul secolului 19 și mai ales la începutul celui de al 20-lea, societatea europeană începe să dea semne de îmbătrânire atât prin crizele din ce în ce mai dese ale economiei sale, cât și prin neputința de a face față noilor condiții social-politice – înțelegând prin aceasta toate războaiele și revoluțiile care au sângerat omenirea la sfârșitul veacului trecut și la începutul celui de față – arta, corolar al clasei dominante, după ce exprimase efluviile burgheziei revoluționare și

adolescente, și apoi sentimentul robust al împlinirii, în epoca de înflorire a capitalismului industrial, începe să reflecte oboseala și îmbătrânirea prin înălțarea turnului de fildeș cu câteva etaje.(...)

Arta americană este mai aproape de viață prin însăși natura societății și economiei yankee, unde nu există definitivări de valori, unde mașina ocupă un loc de frunte în viața omului, unde în conștiința fiecărui individ se reflectă încă asprimea vieții de pionierat, a unui «struggle for life» al liberei concurențe capitaliste. Ne va fi iertat un scurt popas în arta Americii contemporane care, după toate probabilitățile, e cea mai aproape de ceea ce trebuie să fie arta în ziua de azi.

Acolo unde oamenii nu au timp de dulcегării și de meditații filosofico- metafizice, pentru că realitățile se fac mai dur simțite, arta modernă apare pentru prima oară ca o înțelegere gravă a problemelor vieții, așa cum este ea, simplă, fără accidente artificiale: versul lui Langston Hugues sau drama lui Thornton Wilder. Și mai ales muzica de jazz care ilustrează starea omului asurzit de clacoane și sirene, amețit de vârtejul vitezelor suprapuse.”

● În același număr al „Tribunei poporului”, sub titlul *În loc de corespondență*, Miron R. Paraschivescu formulează un adevărat program cultural:

„Celor ce ne-au urmărit în alte publicații și au colaborat cu noi, sau numai ne-au trimis colaborarea ori încercările lor spre a ne da avizul asupra unor opere de început, le aducem la cunoștință că vom continua, în cadrul acestei pagini culturale a «Tribunei poporului», munca pe care am început-o în altă parte.

Dar fiindcă suntem la începutul unui drum nou, care e determinat de o nouă epocă ce se deschide în istoria României noastre și a lumii întregi, socotim necesar să reamintim colaboratorilor și corespondenților noștri, ceea ce am mai spus și altădată, după 23 August 1944: că drumurile care ni se deschid sunt acelea ale unei libertăți totale și tocmai de aceea ele ne angajează pe toți la o răspundere totală.

Linia generală a acestei pagini, ca și aceea a întregii noastre vieți publice, nu îngăduie compromisuri și nici jumătăți de măsură. Suntem, cu toții, mobilizați la o luptă de ridicare și afirmare a drepturilor, libertăților și independenței naționale, luptă de la care literatura și arta n-au nici dreptul, nici libertatea de a lipsi.

Dacă pe plan politic intern și extern, lupta României e dusă împotriva fascismului și a hitlerismului, pentru o apropiere cât mai strânsă de U. R. S. S. – marea putere vecină de care depinde în bună parte însăși cucerirea și afirmarea noastră ca nație liberă și independentă – și pentru o cât mai deplină unitate a voinței creatoare și a aspirațiilor de libertate și progres ale poporului românesc în cadrul unui bloc de uniune patriotică, – pe planul supra-structural, al artelor și literaturii, aceeași luptă cată să se afirme. Desigur, altele sunt criteriile și altele necesitățile unei acțiuni culturale. Ele vor ține seamă însă, ca și în domeniul politic, de câteva puternice imperative și în primul rând de ridicarea culturală a poporului întreg.

Pentru o artă de mase, hotărât străină și adversară obscurantismului fascist, pentru promovarea valorilor temeinice ale culturii omenești – la baza căroră stă clasicismul în tot ceea ce el însemnează afirmarea în primatul rațiunii asupra intuiției și misticei, continuitatea și progresul împotriva concepțiilor retrograde, izolate și sterp individualiste, dar mai cu seamă în tot ceea ce el însemnează «regăsirea și reconstituirea marii familii umane», cum spunea Leconte de Lisle – pentru promovarea unui curent și a unei metode științifice, bizuită pe datele ultime ale descoperirilor tehnice și științifice, pe interpretarea materialist-istorică a faptului de cultură și a rolului pe care literatura și artele îl dețin ca factori organici într-un corp național viu, în plină creștere și transformare, pentru un realism complex, care nu exclude ci integrează și clarifică procesul spiritual, întrebarea omului și a spiritului asupra lui însuși și asupra raporturilor sale cu lumea, cu istoria, cu societatea și nația din care face parte, pentru afirmarea și proclamarea unor adevăruri generale, deduse din viață și restituite vieții unanime căreia cu toții îi aparținem, pentru o literatură o artă colectivă în care individul nu numai că nu este zdrobit dar în care el își află adevăratele lui rosturi și demnități – acelea de a se descoperi, de a se cunoaște și de a se depăși prin efortul stăruitor, neîntrerupt al muncii, al studiului și cercetării

spornice, – pentru îndrumarea și organizarea pe plan literar și artistic a tuturor celor ce cred în puterea înnoitoare și progresistă a spiritului și culturii omenești, – pentru toate aceste năzuințe de mai bine, mai înalt și mai curat, vom depune toate eforturile noastre în cuprinsul paginii noastre.

Vremea noastră nu ne mai îngăduie zăbavă și șovăiri. Biblioteci noi vor lua ființă neîntârziat, biblioteci care vor fi deschise tuturor, fărăosebire, tuturor celor dornici să cunoască, să se instruiască, să aflu ce se scrie și cum se gândește la unison cu spiritul viu, real, concret, progresist al timpului nostru și a istoriei lumii. Cărți noi și mai vechi, în care s-au consemnat aceste rezultate, pe care fascismul ucigător al culturii și dușman al progresului le-a interzis de peste șase ani în țara noastră, vor sta la dispoziția celor doritori să se cultive, în aceste biblioteci.

O mare și glorioasă operă de cultură, aceea cucerită de 25 de ani în Uniunea Sovietică, își va întinde luminile prin cărțile și publicațiile pe care le așteptăm și care vor veni să se adauge opurilor deja existente pentru aceste biblioteci.

Confuzia nu va mai fi cu puțință în spirite. Libertatea cucerită prin atâtea jertfe își va afla în sfârșit condițiile optime de dezvoltare și organizare. Prin studiu adâncit, prin lectură și discuții publice.

În locul îndoielilor, al neliniștilor și spaimelor, spiritul însetat al tinerilor noștri cărturari va afla răspunsurile clare de care are atâta nevoie, își va afla propriile lui certitudini. (...)”

● În „Tribuna poporului”, G. Călinescu publică *Factorul simpatetic*, articol care este un elogiu adus marelui „prieten” de la Răsărit. În pledoaria sa, autorul amintește uriașa recunoaștere internațională a marilor scriitori și compozitori ruși, negând totodată ideea, mai potrivit spus, prejudecata că în realitate Rusia este o țară primitivă care ar trebui civilizată. Încrederea lui G. Călinescu în „factorul simpatetic” se referă la relația poporului nostru cu poporul sovietic.

18 septembrie

● În „Dreptatea” (seria a II-a, an. I, nr. 21), Sergiu Dan semnează *La ordinea zilei – Vigilență*, în care demască mentalități învecinate periculos cu tipologia nazistă. Epurarea lor se subînțelege, ca act necesar, iar atitudinea autorului este nu atât vigilentă, cât una zeloasă:

„În afară de naziștii declarați și recunoscuți ca atare, dincolo de partenerul propriu-zis al trădării, există oameni cari, fără a purta stigmatul hitlerist, dovedesc în toate manifestările lor o mentalitate fascistă.

Uneori, acești contaminați nu prezintă încă toate simptomele boalei, dar virusul hitlerist își desăvârșește incubația în vreme ce pacientul pare teafăr, ba chiar democrat. Nu e vorba de cazuri izolate, ci de-o stare de spirit primejdioasă care se cere combătută fără șovăire, aplicându-se indicațiile cele mai severe ale teraputeice politice, așa cum le vrea medicina populară.

Dar, mai întâi, ce înseamnă un om cu mentalitate nazistă? Să încercăm, în puține cuvinte, o lămurire a speței, așa cum se înfățișează, prin exemplificări tipice:

Democratul care, împăcat aparent, cu noile împrejurări, nu scapă nici un prilej spre a suspina nostalgic după alte vremi și de cele mai multe ori după vremea recentă a robiei naziste,

democratul care afișând o sentimentalitate generoasă sugerează uitarea, fără osândă, a vinovaților catastrofei naționale,

democratul care se arată indignat de excesele scrisului, dar nu și-a exprimat niciodată oroarea față de excesele criminalilor naziști și ale slugilor indigene,

democratul care, între patru ochi, îți mărturisește că în fond e și dânsul puțin «nazist», dar numai «pe ici pe colo și anume în părțile esențiale»,

democratul care își exprimă teama ca nu cumva democrația să meargă prea repede,

democratul care regretă anumite situații din trecutul apropiat, de pildă situația profitabilă de-a camufla întreprinderile supuse așa-zisei «românizări»,

democratul – în sfârșit – purtător de zvonuri infame destinate să întrețină toate confuziile și diversuniile,

toți aceștia, și alții încă, trebuie socotiți ca infectați de nazism și, până la aplicarea tratamentului impus de legile igienei naționale, urmează a fi izolați spre a nu înlesni o contagiune

mai adâncă. Regimul tinerei democrații românești, născut din atâtea jertfe, nu trebuie să cadă în eroarea gravă a guvernelor democratice de după primul război mondial, care au lăsat să se dezvolte, sub faldurile libertății, mentalitatea vrăjmașă ce avea să sugrume libertatea. Democrația trebuie să se apere nu numai împotriva dușmanilor ei declarați, ci și împotriva formațiilor subterane care înaintează lent – folosind toate camuflările.”

• În „Dreptatea”, la rubrica „Perna cu ace”, Oscar Lemnaru continuă să observe lumea culturală imediată din perspectiva marilor comandamente ale schimbării:

Examen de conștiință

„Oamenii trecutului regim, câte unii dintre ei mai protestează proteste și se prefac că nu pricep. Au aerul că nu despre ei e vorba, că ei n-au nici o vină, că sunt nevinovați ca puii de găină, cari n-au izbutit încă să spargă găoacea pentru a vedea grandiosul spectacol al lumii. Îi sfătuim să-și mai facă un examen moral – vor avea și ei în acest fel un contact cu morala – sau pur și simplu să-și privească mâinile ca nu cumva să fie încă pline de sânge și apoi să solicite cu toată umilința posibilă o pedeapsă mai ușoară, dar în nici un caz să nu pretindă egalitatea cu cei cari au suportat prigoniri fără de număr dar nu și-au vândut conștiința.

Misiuni culturale

Ar trebui să se delege, de pe acum, oameni de merit cari să facă parte din misiuni culturale. Războiul e pe sfârșite iar culturii îi revine sarcina imensă de a împăca umanitatea. Această cultură va rămânea împreună dacă va urmări drumul unei unități spirituale. Deasupra intereselor și a inimiciei stau aceleași năzuințe și deasupra furtunei aceeași nădejde de salvare. Schimbul spiritual poate asigura o cunoaștere reciprocă a sufletului omenesc.

Și despre criticii literari

Criticii literari șomează. Ei sunt ca o plantă parazită care-și încolățește diafanele brațe în jurul unei flori adevărate. Războiul însă, acest grădinar nemilos, a tăiat din rădăcină toate florile, ba a spart și ferestrele caselor unde se ridicau artificial specii neobișnuite de flori. Romancierii, poezii, artiștii, dramaturgii au hibernat, așa încât criticii mor de foame. Vedeți prin urmare că dacă natura sau accidentul își ia sarcina să desființeze pe scriitor, criticul tot neîmpăcat rămâne. Criticul spune: «Să moară scriitorul, dar ucis de mâna mea.»

• În articolul nesemnat **Să nu întârziem sancțiunile!**, „Dreptatea” clamează epurarea, invocând îndemnuri externe (America) și exemple continentale (Franța):

„Pentru a treia oară în decurs de numai o săptămână, glasul Americii ne amintește, prin radio, despre obligațiunea pe care o are România de a aplica imediate sancțiuni împotriva vinovaților de război și a tuturor acelor cari, fie direct, fie indirect, prin viu grai sau prin scris, au pregătit situația nenorocită de astăzi.

Aliata de dincolo de Ocean insistă în aceeași măsură la îndepărtarea din trebile publice a tuturor acelor cari au servit regimurile de dictatură sau cari, în oricare fel, au fost propagandiști, interesați sau nu, ai ideilor hitleriste.

În emisiunea de ieri noapte New-Yorkul a adăugat:

«În Franța eliberată, guvernul generalului De Gaulle a procedat de îndată la arestarea vinovaților de război, precum și a complicilor lor. Însuși Charles Maurras, fostul co-director al lui „Action Française”, a fost aruncat în închisoare. În același timp, în întreaga administrație publică a Franței, elementele fasciste au fost îndepărtate, iar cele compromise în timpul stăpânirii vremelnice germane au fost trimise în fața judecării.

România are obligațiunea să imite exemplul Franței. Ea trebuie să aibe față de vinovații aceeași atitudine. Până acum, guvernul român a întârziat opera de epurațiune necesară.»

Acesta este mesajul pe care, pentru a treia oară în răstimp de o săptămână, ni-l transmite radio-ul american.

Este desigur în această insistență a Americii o necesitate de care aceasta se prevalează.

Doi ani neconținut emisiunile americane și londoneze ne-au cerut aproape cotidian ieșirea din război ca un bun păzitor pentru țară.

Neascultarea la timp a acestui sfat ne-a adus vina și greutățile de astăzi.

Se cuvine dar, de data aceasta, să ne sesizăm de insistenta intervenție a Americii în ce privește sancțiunile și de mesajile ce ne trimite de dincolo de Ocean.”

• Două texte identice, nesemnate, aparute în „Dreptatea” (seria a II-a, an. I, nr. 21) și „Tribuna poporului” (an. I, nr. 4), redau modul în care *Academia Română omagiază actul de la 23 Aug.*, înaltul for aliniindu-se, prin sesiunea organizată, politiciii oficiale:

„Academia Română reluându-și activitatea după vacanța de vară, a ținut ședință intimă ieri, vineri 15 septembrie curent, la ora 16, sub președinția d-lui profesor D. Gusti.

Deschizând ședința d. profesor Gusti a rostit următoarele cuvinte:

«*Domnilor Colegi,*

În scurtul interval de două luni de vacanță statutară a Academiei Române, cronica Istoriei României a înregistrat unul din cele mai greu încercate momente ale ei. Când însă primejdia se apropia mai amenințătoare pentru viitorul țării, într-o încordare de ultimă oră, apare actul istoric de la 23 August 1944.

În seara acelei zile, am ascultat cu toții, cu adâncă emoție, proclamația pe care Majestatea Sa Regele Mihai I o cetea calm și hotărât, liniștit și limpede, izvorâtă din recunoașterea celor mai aspre realități românești.

Prin glasul Majestății Sale Regelui Mihai, vorbea conștiința fiecărui cetățean luminat al țării.

Pace, – Independență politică, – Reîntoarcerea României în alianțele ei firești cu Națiunile Unite și cu Franța, – Redobândirea părții de Nord a Ardealului, cetate a Românișmului, – Revenirea la viața constituțională normală și întronarea unei sincere democrații sociale, iată tot ce dorea națiunea română, în acel moment al serei de 23 August 1944.

Această seară memorabilă a însemnat identificarea dintre rege și Poporul român și integrarea și mai strânsă a monarhiei în realitățile de viață ale comunității naționale.

«Academia Română, ce reprezintă de 78 ani interesele permanente spirituale ale națiunii, adică însăși veșnicia ei, aduce omagiul ei mișcat președintelui ei de onoare, Majestății Sale Regelui Mihai I, urându-i, ca prin larga comprehensiune a Națiunilor Unite, România să-și regăsească, sub domnia Sa calea ei firească de participare constructivă la vasta operă de întinerire și regenerare a lumii și a Europei.

Înainte de începerea lucrărilor noastre, propun deci să trimitem Majestății Sale Regelui Mihai I următoarea telegramă:

Academia Română, cu prilejul reînceperii activității ei, simte o înaltă datorie sufletească a trimite Înalțului Protector și Președintele ei de onoare cele mai calde și devotate omagii de iubire și de credință recunoscătoare pentru actul istoric de la 23 August 1944, închinat salvării țării și reîntregirii hotarelor ei.»

• Apare **Curierul** (director: Augustin Popa), cu articolul program (nesemnat) *Asta vrem!*:

„*Curierul* marchează îndeosebi ceea ce ne propunem: să oferim un instrument de informație promptă, corectă și cât mai largă, în toate domeniile vieții publice.

Conceput în cadrul ideologiei democrate, ziarul trebuie să vizeze a servi cu loialitate, devotament și abnegație interesele solidarității naționale și armoniei sociale.

Ne vom strădui în această direcție în cel mai curat spirit de imparțialitate. Stăm în slujba neamului în credința fermă că numai astfel servim valorile și așezările lui permanente.

Echipa care vi se pune la dispoziție în coloanele noastre întrunește toate condițiile unor verificate state de servicii în slujba democrației, a apărării intereselor esențiale și de fiecare zi ale celor mulți și oropsiți. Veți găsi în paginile acestui ziar veterani (am putea spune) ai luptelor pentru apărarea drepturilor omului, libertăților cetățenești și dreptății sociale, veterani purtând vizibil cicatricele unor lupte dârze și fără șovăire, în favoarea maselor populare.

Apucăm condeiul săritor la nevoia «omului de pe stradă», după ce timp de ani, sub călcâiul odioasei dictaturi, am fost supuși la toate încercările. Am fost unii suspendați de câte 2–3 ori cu ziarele respective la cari lucram; am avut procese înscenate de fostul regim sau sub sugestiile și la

îndemnurile lui stipendiate; am întârziat luni și luni în lagărul de tristă amintire de la Târgu-Jiu; am fost terorizații de fiecare zi și clipă ai organelor de siguranță; am purtat pe urmele noastre vigilența barbară, inchiuzitorială, a serviciilor de opresiune și intimidare ale Gestapoului.

Aducem la cunoștința cititorilor aceste mărturii de temeii, acest certificat de bună purtare progresistă, nu din cine știe ce vane preocupări, la acest început de activitate. După lungul stagiul de gazetari-luptători străbătut, nu ne mai pot în nici un fel ademeni asemenea deșertăciuni. Invocăm acest bogat trecut de luptă, pentru a ne angaja astăzi să desăvârșim lucrul început, în paginile acestui «Curier».

Curierul – va fi organul dvs., cititori din straturi largi populare de țară și din toate mediile orașenești, legând pentru dvs., în strâns și susținut prieteșug, informația onestă, rapidă și fără înconjur cu lupta dârză, nestăvilită de nici o stihie a intimidării.

La acest început de cale, ținem să facem o profesie de credință: nu credem în fatalitatea sărăciei și a mizeriei intelectuale și morale a celor mulți. Pot fi total extirpate aceste racile într-o lume mai bine organizată, în viitorul căreia credem cu vigoarea tuturor forțelor noastre sufletești. Din excepțional de pilduitoarea luptă a unui confrate mai mare întru același ideal, Romain Rolland, reținem adagiul:

«Fatalitatea mizeriei este o scuză și tristă și odioasă».

Se pretinde că presa este o mare putere; o tot așa de mare putere cât un guvern sau un parlament. Spunea doar Sainte Beuve că «un fotoliu de director de gazetă face cât trei ministere», iar Abatele Sieyès a numit scrisul zilnic «a patra putere» în Stat.

Promitem să o folosim ca atare, în folosul ridicării claselor țărănești și muncitorești de la orașe, a tuturor categoriilor producătoare și harnice. Ne vom menține pe linia curajului pe care nu ni l-a dezarmat nici o măsură a opresiunii, sub valul neistovit al ostilității imbecile, dictatoriale.

Curierul – se înscrie de la început, neînduplecată sentinelă a intereselor celor mulți, în serviciul libertății, dreptății și propășirii sociale.

Luptați pentru răspândirea lui! El luptă pentru voi!”

• Se publică Legea nr. 461 privitoare la epurarea administrațiilor publice. Epurarea însemna îndepărtarea din instituțiile publice, din viața culturală, științifică, artistică, din biserică, administrație, armată etc. a tuturor celor care au colaborat cu fostul regim. Practic, au fost create comisiile de epurare ale aparatului de stat.

19 septembrie

• Apare la București **Ultima oră**, subintitulată **Ziar ilustrat de informațiuni**, care continuă până la 22 februarie 1948. Director: Nicolae Deleanu. Dintre semnatori se remarcă Al. Cerna-Rădulescu, îndeosebi pentru cronică teatrală. Rubrici: „File de calendar”, „Fapte și stări”, „Tribuna muncii”, „Magazin cotidian”, „Zig-zag”. Un *Cuvânt înainte* semnat „Redacția” declară interesul pentru popor și viitor:

„Ziarul nostru apare astăzi, la începutul unei Români noi, libere și democratice, cu hotărârea de a sluji poporul, de a fi alături de el acum când reintră în drepturile sale.

Ne-am adunat o mână de oameni cari am stat întotdeauna în mijlocul frământărilor prin care a trecut Neamul nostru, informându-l, călăuzindu-l, ori de câte ori ne-am putut spune cuvântul.

Vrem să dăruim omului satisfacția participării lui active la o viață nouă; să-i lămurim toate întrebările pe care și le pune; să-i dăm în fiecă seară, după truda unei zile de muncă, satisfacția celor mai exacte știri și să-i deschidem largi orizonturile noii sale existențe. Să-i arătăm, cinstit, necesitatea unei depline solidarizări în muncă, în activitate constructivă, pentru salvarea și reclinarea Patriei.

Slujim interesele poporului, participând la toate marile și generoasele lui jertfe, pentru lumea de mâine și pentru libertate.”

• În „Libertatea” (an. I, nr. 24), apare *Cuvânt la o anchetă. Scriitorii despre societatea lor*, semnat „st. b.”:

„În decursul anilor cari n-au ținut seama că trec, «Societatea Scriitorilor Români» a rămas întotdeauna pe marginea unui drum, pe care ar fi trebuit să calce cu hotărâre și certitudine. A fost această societate mai mult una de sprijin mutual, o bisericuță, un fel de «Cruce Roșie», care acorda bieților scriitori ajutoare microscopice, și care, la un an odată, convoca, cu chiu cu vai, o adunare generală, în cadrul căreia se votau noi membri și se mai alegea un comitet.

Să fim însă drepți, numai cu atâta nu se putea ajuta mizerul destin al scriitorului român, care avea o «Societate», dar în schimb era bătut de toate răutățile, fiind de cele mai multe ori nevoit să slujească la stăpân.

Și «Societatea» iar alegea membrii, iar vota un comitet, iar dădea micuțe ajutoare, cu care în ziua de azi nu-ți puteai permite nici măcar luxul unei singure mese la un restaurant mai bun.

Dar scriitorul are un destin, o minune, o chemare, pe care trebuia să le îplinească frumos, în mijlocul lumii în care trăia. El nu era un paria, așa cum se obișnuise osânza burgheză să-l judece, el era lampadoforul menit să deschidă căi noi. Și la noi, NU PUTEA S-O FACĂ! «Societatea» era pasivă, și nu luase în cursul anilor nici o inițiativă. Totul mergea de la sine, dacă mergea... În alte țări, și nu chiar în occident, pilde vii și superbe stăteau înaintea celor ce trebuiau să vadă! Departe de a fi un ciumat, un om de nimic, scriitorul era alesul națiunii, un demn și autentic reprezentant al ei.

Dar iată că odată cu noua lume care începe să se închege, un grup de scriitori, membri ai «Societății», care însă văd un alt rost al ei, au lansat apelul, apărut nu de mult în presă, prin care convoacă o adunare pentru duminica viitoare, adunare în cadrul căreia se vor lua hotărâri cu adevărat noi. Se va repune omul și scriitorul în drepturile sale firești, și desigur că se vor găsi remedii imediate pentru raclele care an de an au ros la aceste așezări. Scriitorul luptător, scriitorul-om, iată misiunea ce-o va avea condeierul clipei care a început. Și pentru o cât mai armonioasă existență a acestuia, pentru o viață ce merită să fie trăită printre ceilalți, și pentru ei, va trebui să existe de-acum încolo scriitorul român.

Cu aceste gânduri, ne-am adresat câtorva fruntași ai scrisului nostru, cu următoarea întrebare: «CARE VA TREBUI SĂ FIE ÎN VIITOR ROLUL, MISIUNEA ȘI STRUCTURA S.S.R.-ULUI!» Din răspunsurile lor care vor vedea lumina în aceste coloane, ne vom îngădui la urmă să tragem și câteva concluzii. Și fiindcă nici unul din cei întrebați nu mai are nevoie de vorbele noastre, le dăm cuvântul.»

• În „Fapta” (an. II, nr. 61, 19–21 sept.), la rubrica „Caiet artistic”, Ion Caraion semnează **Români, miniștri ai Germaniei**. Autorul îi demască pe „colaboraționiștii”, de la „Gândirea”, insistând asupra lui Nichifor Crainic și oferind totodată o „listă” lărgită, din care nu lipsesc Lucian Blaga, Aron Cotruș, Panfil Șeicaru, Cezar Petrescu, Em. Bucuță, Ion Petrovici, Vintilă Horia, Dragoș Protopopescu, D. Caracostea, Pan Vizirescu:

„A existat în România, timp de peste douăzeci de ani, o mișcare uneori oficială și de alte dăți numai semi-oficială, venită în calitate de tradiționalistă cu portofel și cruce, suită pe scară în numele bisericii, cu biblia înainte și cu revolverul la spate. Era ortodoxia oficială, ortodoxia lăbărită, care de la 1922 și până astăzi asasinează în numele evangheliei, împușcă în virtutea duhului sfânt, construiește lagăre, înființează Curți Marțiale, face «cruciade», incită la mișcări de stradă, predică din tribunale executorii, trimite în pușcării, execută deținuții.

Bubele altarelor, sucursalele fascismului, «naționaliștii» cu rente, cu moșii, cu acareturi, ascunși după opinii care au sângerat pe fruntea și tâmpilele lui Hristos, au îmbăcsit sufletul unui popor, i-au măcelărit copiii, au întins mitralierele înaintea lui. De la Nae Ionescu la Nichifor Crainic, acest Goebbels nenorocit dar nenorocos al României, care – dacă n-a putut să fie în locul lui Antonescu sau permanent în preajma lui – în schimb a exclamat la cot cu «camaradul» nazist și criminal Göring: «Când aud de cultură, îmi vine să trag cu revolverul», de la Nae Ionescu la Nichifor Crainic, zgârciul hitlerist, în sutană de popă, s-a întins peste trupul țării ca spirogira.

Religia ajunsese o marfă pe care neguțătorul din templu (căci acesta a fost rolul ETNIC penultim al lui Nichifor Crainic) a vândut-o lui Hitler pentru arginți serioși. Pe urmă, din pridvoarele,

din ușile, din stratele ei, în loc de invitații la umanitate, au vorbit speaker-ai nemți. Și la ora când parabolele biblice merita o nouă tălmăcire, «studentii» lui Nichifor Crainic au plecat să spună lumii comunicatele germane, să împartă – în loc de pâine, că nu era – «principiile noii ordini europene». Superbă ordine! Ieșită din baionetă, impusă cu agenți, dinamită și percheziții – nici nu s-ar fi putut ceva mai ideal pentru creierul zăcut al lui Hitler.

«Gândirismul» românesc, ortodoxia oficială, cu oameni întorși din Germania, aducând în lăzi, în serviete și-n geamantane broșuri fasciste, iarbă de pușcă, lanțuri pentru mâini, cătușe pentru picioare, satăre pentru neînduplecați, avea o dublă misiune din partea Gauleiterilor nemți: să ocupe roluri în stat și să extermină prin orice mijloc libertățile poporului și pe reprezentanții acestor libertăți.

Și-au îndeplinit sau nu misiunea acești slugoi, cu mâna în beregata țării și cu ochii holbați la Berlin? A fost sau nu Nichifor Crainic, băiatul unor cojani din Bărăgan, dușmanul ireductibil al culturii românești? Gem astăzi și au gemut patru ani de zile, mai mult decât astăzi, un milion și jumătate de români sub atacurile dictaturii nazisto-maghiare?

Să spună satele noastre din care lipsește porumbul, dar nu lipsește pelagra și ofica.

S-o spună decretule prin care s-au sugrumat cele mai bune ziare democratice.

Să spună zecile de gazetari care au rămas fără pâine și fără mansardă.

S-o spună oamenii trimiși în beciurile ungurești la ordinele lui Horthy.

Unde au fost domnii apărători ai dreptății și moralei creștine? Unde a fost biserica ortodoxă oficială, în numele căreia promotorul «gândiriștilor» a vorbit, a mințit, a acuzat, a pârât, a încasat de douăzeci de ani întruna?

Prefectură de poliție în regulă, cu agenți, cu comisari, cu ștate de serviciu – asta a fost religia profesată de Nichifor Crainic, împreună cu toți oamenii lui.

Reischstagul dăduse un ordin: acapararea posturilor de răspundere din stat. Misionarii hitleriști s-au supus, au intrat în presă, au înființat gazete, reviste, («Sfarmă piatră», «Porunca Vremii», «Cuvântul», «Cetatea Moldovei», «Buna Vestire», «Curentul», «Meșterul Manole», «Dacia», «Viața», etc.) și s-au instalat în minister. Pentru că ambiția gândiriștilor a fost să conducă întâi și mai ales să conducă la dezastru. Nu putem nega, astăzi, că nu și-au îndeplinit misiunea cu «bene merenti» din partea celui de al treilea Reich.

Să-i luăm pe rând, așa cum sunt ei în grupare. Care dintre «gândiriști» n-a fost ministru măcar o singură dată sau care n-a mâncat o bucățică, la urma urmei chiar mai modestă, de la guvernele de dictatură perindate până acum la cârmă? Lucian Blaga, Aron Cotruș – foști miniștri în Spania, Nicolae Crevedia la Sofia, Vintilă Horia – atașat de Presă, Ion Petrovici la Cultura Națională, Nichifor Crainic, Al. Bădăuță, Emanoil Bucuță la Propagandă, D. Ciurezu la «Albina», Cezar Petrescu la F. R. N., Pamfil Șeicaru la «Curentul», Grigore Popa la «Țara», Petru P. Ionescu, Pan Vizirescu, Ovidiu Caledoni la «Muncitorul Român», Dimitrie Caracostea – la «Revista Fundațiilor Regale», etc.

Câți n-au reușit să parvină, au găsit întotdeauna prilej să atragă atenția asupra lor, fie scuipând de la etaj ca d. Dragoș Protopescu, fie văitându-se că n-au ajuns niciodată miniștri, tot ca dl. Dragoș Protopescu, fie înjurând pe oamenii de stânga, telefonând la poliție, trimițând în judecată, etc., ca dl. Toma Vlădescu.

Cu obrăznicie, cu teroare, cu amenințări, cu ciomege și ștampile cu certificate și bani de la Berlin, ortodoxia românească, ajutată de Octavian Goga, de A. C. Cuza, etc., susținută de lăptarul Ilie Rădulescu s-a instalat la minister. Acolo – după cum se zice – «a activat». Și a «activat» bine. N-au trebuit mulți ani, ca s-ajungem la o literatură dirijată, nici multe luni, ca s-ajungem la 100 de grame de pâine pe zi, nici vreo picătură de rațiune, pentru ca rasismul să fie introdus în școli, în instituții, în viața publică și privată.

Jandarmeria lui Nichifor Crainic a avut succes. Personalul din subordinea sa a făcut carieră. Unii case, alții gazete, alții palate, alții moșii de hectare, alții bani la C.N.R., alții atletism și școală de tras cu pistolul la Universitate. (...)

- Guvernul decide instituirea unui *Tribunal al Poporului*.

20 septembrie

• În „Dreptatea“ (seria a II-a, an. I, nr. 22), N. Carandino publică articolul *Cuvinte preliminare I*, în care reconsideră prezentul istoric și vituperează împotriva legionarilor:

„Pentru a examina oricât de vag istoria politică a țării de la 10 februarie 1938 și până la 23 August 1944, este neapărat necesară o trecere în revistă a faptelor câte s-au succedat de la asasinarea lui I.G. Duca și până la lovitura de stat a lui Carol al II-lea.

Ne-am propus să studiem istoria secretă a ultimilor șase ani românești: pentru a o putea adânci este nevoie de analiza unor fapte și a unor personaje care, trecute dintr-odată pe primul plan, au schimbat ritmul lent al vieții noastre publice și au determinat într-o oarecare măsură, fie prin concesii, fie prin rezistențe, evenimentele care au urmat. Firește, când este vorba de a preciza în filiația lor evenimente istorice, anevoie se poate fixa un punct de început, renunțând implicit la seria de cauze care preced amputarea, până într-un punct, desigur, arbitrară.

Cadrul jurnalistic al expunerii de față ne scutește de chinul prea severelor scrupule. Revenim – nu intenționăm să beneficiem de alt titlu decât al stimulării, dar sperăm pe acesta să-l împlinim cu prisosință.

Țara românească începuse să devină în jurul anilor 1933–34, principal câmp de bătălie pentru asigurarea, în vederea războiului care se anunța, a izvoarelor de petrol, și a pozițiilor strategice de pe Dunăre și Carpați. Victoria hitlerismului în Germania încurajase elementele reacționare de pretutindeni; aventura lui Mussolini, limitată până atunci în bazinul Mediteranei și lipsită de serioase repercusiuni pe teren internațional, dădea pe de altă parte semnale vădite ale unei crize de creștere. Nu era vorba de apropierea socotită încă nenaturală dintre germanism și «latinitate», dar lipsa de rezistență a formelor de stat democratice încuraja pretutindeni în Europa veleitățile dictaturașilor de ocazie. Ceea ce reușise lui Mussolini și ceea ce izbutea lui Hitler părea la îndemâna primului general ambițios, după cum nu covârșea pretențiile politicaștrilor respinși de respectivele corpuri electorale.

La noi, sprijinită de o clasă conducătoare care își cunoștea dintr-o anume perspectivă cu precizie interesele și care înțelegea să și le apere la rigoare cu sălbăticie, «inteligenția» exagera în moda timpului. Toți feciorii de bani gata, toți ciocoi mondeni și chiar fiii de țărani seduși de magia unei îmbogățiri rapide se întreceau în a se proclama naționaliști, mistici, ortodocși, fasciști, etc., etc., întrecându-se în a ponegri doctrinele liberale, ideea unei înțelegeri între state și până la urmă tratatele de la Versailles, de la Trianon, de la Saint-Germain, pe baza cărora țara ființa. Toate acestea nu erau expuse logic, precis. Tinerii pluteau într-un haos sentimental, pe nelămurirea căruia își întemeiau prestigiul de falsă intelectualitate și influența indirectă în viața culturală și deci în viața publică.

Oameni lipsiți de scrupule și servitori bine plătiți ai tuturor cauzelor suspecte aveau să canalizeze și să orienteze în sens german predispozițiile generațiilor crude.

Pentru moment, lucra automat revolverul. Asasinatul lui Duca a fost un prim semnal. Țara înmărmurită și-a dat seama că o minoritate agresivă înțelegea să-și impună punctul ei de vedere, fără să ezite în privința mijloacelor.”

• În „Curierul” (an. I, nr. 3), Dan Petrașincu ia atitudine față de *Mentalitatea de la „Societatea Scriitorilor Români”*, criticând dezinteresul, oportunismul etc. pentru a ajunge, în cele din urmă, la soluția epurării:

„Un grup de scriitori în frunte cu d. Șerban Cioculescu, a cerut o adunare generală la S.S.R. pentru modificarea unor situații nedrepte, în linia noilor stări de lucruri, și mai ales pentru alegerea altui președinte, în locul celui lipsă (deoarece d. N.I. Herescu s-a «refugiat», se pare, pe meleaguri străine).

Ne pare bine că avem ocazia să vorbim atât de repede de această Societate a Scriitorilor Români – deși suntem siguri că multora dintre membrii ei le-ar plăcea mai curând să fie trecuți sub tăcere. Problema S.S.R.-ului e veche, încă de pe vremea democrației și se poate spune fără greș că ea se leagă de întreaga atmosferă a trecutului, acel trecut de libertinaj și confuzie de care au profitat numai elementele rele, pentru a-și impune interesele personale și sfertul lor de inteligență și talent.

A venit vremea, în sfârșit, să se schimbe ceva din temelii la S.S.R. Nu e vorba, acum, de o epocă trecătoare, de criză, de o schimbare forțată, «cu pistolul în piept» – cum se jeluia cineva că s-a petrecut pe vremea legionarilor. Dar înainte de schimbare, să ne întrebăm ce a fost, ce este – și apoi ce ar trebui să fie Societatea Scriitorilor Români. Mai întâi, observi că domnește la S.S.R. o mentalitate funcționărească de «victime ale vremii», care cată să disculpe toate strâmbătașile înfăptuite la umbra mediocrității. Este scriitorul un simplu funcționar care tremură când se schimbă stăpânii? Jalnică perspectivă morală!

A fost S.S.R.-ul o societate care sprijină numai interesele materiale ale scriitorilor? Măcar de ar fi fost atât! Dar ce a reușit să facă până astăzi S.S.R.-ul pentru îmbunătățirea situației scriitorului cu toate că a alergat mereu, cu desperare după președinți «bine văzuți»? A ridicat, cât de cât S.S.R.-ul prestigiul personal al scriitorului român, în fața societății prin puterea pe care o deține orice adunare de personalități constituite într-un grup? Dimpotrivă! S.S.R.-ul s-a făcut de râs, sistematic, sub toate regimurile, tocmai pentru că a pornit pe calea lașității și a argumentului material. A știut S.S.R.-ul să spuie un cuvânt greu în fața celorlalte asociații de care sunt dependente interesele scriitorului – cum ar fi Editorii, Librării etc.? Nici gând. Scriitorul și opera sa au fost întotdeauna victima colegilor săi de interese, deoarece cu toate personalitățile «suspuse», cu relații înalte și nulii din punct de vedere scriitoricesc, pe cari și i-a ales de președinți, «societatea» lui nu se putea lupta cu impozantele asociații rivale.

Acestea – dinspre partea tehnică. Dar dacă ne vom hazarda și la o analiză a situației spirituale a S.S.R.-ului? Grija de totdeauna a S.S.R.-ului – prin șefii și comitetele sale – în acești ani de întunecată tranziție – n-a fost decât aceea de a «se pune bine» cu ideologiile retrograde. Dar cum se poate ca S.S.R.-ul, care în anii aceștia ar fi trebuit să fie societate de conștiințe luminate, să accepte – cu puține excepții – o situație de senilism în fața dictaturii în așa fel încât scriitorii care își respectau demnitatea de om au trebuit să stea la o parte sau să refuze a se numi membrii ei?! Nu cunoaștem, de exemplu, nici o rezervă, nici o șovăială, – în actul barbar al excluderii confrăților evrei – impus, e drept, de regim, dar care putea da loc cel puțin la gesturi de simpatie neoficiale! Scriitorul – simplu funcționar al dictaturii? Și dacă ar fi să vorbim de o Societate a Scriitorilor Români așa cum o visăm, atunci am îndrăzni să spunem acestea:

Scriitorul, tocmai pentru că e scriitor, nu poate simpatiza cu nici una din ideologiile care ne știrbesc demnitatea de om! Să nu ne ascundem după diverse teorii «naționale», etnice, de neam sau de altă specie. Nimeni nu cere scriitorului român să nu fie român, să nu fie al poporului acesta, să nu iubească pământul și oamenii săi; dar scriitorul – chiar când e constituit în societate – trebuie să fie un înaintaș al neamului său, privind înainte, spre progres, spre libertate și adevăr!

El trebuie să fie o conștiință, o responsabilitate și trebuie să știe a lupta împotriva acelor care îndeamnă poporul la obscurantism. S.S.R.-ul, în loc să se gândească prea mult la situația materială a societății (spre folosul câtorva privilegiați și spre susținerea unei aparatului administrative inutile), ar fi trebuit să se gândească mai mult la afirmarea ei spirituală, împotriva întunericii care era să ne înăbușe. Dar întrebarea e: câți scriitori români n-au fost în slujba acestui întuneric? Aici începe o altă poveste, penibilă, pe care vom încerca s-o spunem mai târziu – cu durere...

P.S. Avem atâtea de spus pe această temă, încât am preferat să nu pomenim nume și să ne mărginim la generalități. Totuși, în concret, am vrut să spunem că nu e suficient ca S.S.R.-ul să-și schimbe, astăzi, doar președintele și comitetul, pentru a ființa ca și în trecut, inert și neutru. E nevoie de reforme radicale sau nu e nevoie de nimic! Dacă vrea să trăiască, S. S. R.-ul trebuie să devie cu totul altceva decât ceea ce a fost până acum, de la înființarea lui. Un spirit nou, curajul de a impune în fața oricui interesele materiale și spirituale ale scriitorului, conștiință a realităților sociale, noi statute, purificarea necruțătoare a listei de membri, reprimarea și compensarea morală a colegilor de orice rasă și în concluzie stabilirea unui program de luptă spirituală în consensul vremii (aceasta nu înseamnă – deloc! – cum cred căldiceii că e vorba de politică), acțiuni care să infuzeze societății mai mult dinamism și conștiința demnității sale.

Dacă nu se vor face toate acestea, S.S.R.-ul își poate închide porțile.”

• În „Curierul”, la rubrica „La perete”, sub semnătura X.Y.Z., sunt consemnate jocuri de culise în privința alegerilor de la S.S.R. și în mod special atitudinea duplicitară a lui Șerban Cioculescu:

„Atragem... politicos atenția d-lui Șerban Cioculescu, mai distins critic literar decât dramatic... că poziția pe care o ocupă în republica literelor noastre nu îl califică pentru postul, fie el numai provizoriu, de agent electoral al S. S. R. [dl Cioculescu]... s-a oferit să inventeze președinți și liste de candidaturi, cu aerul de a dispune de voturile (presupunem totuși lucide) ale scriitorilor români.

Astfel, după ce a venit zile de-a rândul la d. Victor Eftimiu propunându-i (în ce calitate? în numele cui?) prezidenția Societății Scriitorilor Români, pe o listă pe care ineleant dinainte o fixase, d. Șerban Cioculescu a trecut probabil cu listă cu tot, la d. Mihail Sadoveanu. Ziarele au înregistrat convocări și consfătuiri și puneri la cale, care nu sunt de talia scriitorului Șerban Cioculescu.”

• În „Fapta” (an. II, nr. 62, 20–22 sept.), Liviu Bratoloveanu semnează *Arta în exil*. Relevând măsurile violente exercitate de politica nefastă a vechiului regim sub supravegherea „agenților propagandei naziste”, textul răspunde cu aceeași violență resentimentară:

„Din punct de vedere cultural, epoca anilor tulburi ne-a izolat aproape complet de manifestările artistice de peste hotare. Cărți apărute în ultimii patru ani în Anglia, în Franța, la Moscova, peste Ocean, n-au putut deloc să ne parvină, din pricină că cenzura instaurată la noi era prea vigilentă ca să îngăduie vreo abatere de la normativele stabilite.

Singura literatură admisă, la noi, ca o concesie făcută capitolului Cultură, era aceea a revistelor de propagandă nazistă și telegramele *ad hoc* ale agențiilor berlineze. Nici un poet, nici un scriitor, nici un fapt nou care ar fi stânenit țelurile propagandei dirijate. Arta fusese sugrumată, repudiată, violentată, silită să trăiască departe în exil, ca un condamnat pe-o insulă de leproși.

În schimb, ni se impunea, ni se vâra insistent sub nas, ni se pune la îndemână tot ce literatura de pe malurile Rinului avea mai caduc. Editurile noastre, puse pe plan de inferioritate, erau silit să avorteze ceea ce era îngăduit, altfel erau suspectate și tratate ca atare.

Așa se explica de ce autori ca de pildă Wassermann, Zweig, Gladkov, Remarque, Maiakovski, André Malraux, Elsa Triolet, Ivan Bunin, etc. au dispărut de pe piață. Nu numai că o tălmăcire veche sau nouă din aceștia ar fi fost imposibil de realizat, în împrejurările și realitățile de atunci, dar simpla lor prezență în vitrina librăriilor ar fi echivalat cu o crimă de Stat. Oficiile vamale cât și cele poștale, și în fruntea acestora poliția de frontieră, erau interesate de liste întocmite de agenții propagandei naziste, pe care erau trecuți, în ordine alfabetică și cu specificarea operelor respective, toți scriitorii considerați ca periculoși defunctului regim.

Dacă, dimpotrivă, contrar tuturor măsurilor restrictive de siguranță, ne mai parvenea din când în când, adică la distanță de luni, câte o carte sau revistă străină, atunci faptul echivala cu un mare act de îndrăzneală. Romanul introdus clandestin peste graniță, trebuia să călătorească pe fundul valizei, ca orice obiect prohibit, sub maldărul de rufe murdare, lângă cămașa de noapte și pasta de dinți.

Nici la noi acasă, din nefericire, cartea autohtonă n-a avut o soartă mai bună. Se căuta o formulă de desființare a valorilor, una foarte eficace, categorică, și ea a fost repede găsită. N-a trebuit nici prea multă bătaie de cap, nici prea multă risipă de fantezie. Fiindcă formula exista. Era cunoscută deopotrivă, patentată, experimentată. Cum a fost importată la noi, și roadele pe care le-a dat s-a văzut. Autori ca Stere, Gherea, Teodorescu-Braniște, Sadoveanu, G. Călinescu, Ibrăileanu, Ilarie Voronca, B. Fundoianu, Sergiu Dan, Geo Bogza, Sașa Pană, Victor Eftimiu, A. de Hertz, ca să-i pomenesc numai pe aceștia, erau trecuți la index, scuipați și legați demonstrativ de stâlpul infamiei, iar cărțile lor date pradă flăcărilor, în mari și nesfârșite ruguri ridicate cât un turn în piețele publice. A fost atunci epoca cea mai sumbră, cea mai tristă, cea mai cumplită, cea mai rușinoasă pentru cultura noastră, – epoca anilor tulburi când huliganismul, și cu el laolaltă dezmățul, demența și incultura, dăduseră mâna cu instinctul forței elementare dezlanțuite. Pe străzi, în școli, în universități, în

tramvaie ca și în localurile publice, pretutindeni și fără nici o deosebire, scriitorii erau huiduiți, dascălii palmuiți, oamenii de altă convingere politică decât cea a huliganilor bruscați, loviți sau asasinați cavalereste pe la spate, de tinere brute cu chip de om înarmate și organizate în bande de exaltați.

Îngrozită și desconsiderată, lovită drept în inimă de indivizi care n-aveau nimic a face cu ea, Arta plecase în exil, cutreierase ca o somnambulă prin noaptea cât o veșnicie a celor patru ani de groază. În locul ei își făcuse apariția pe străzi, în cărți, la radio, în vitrina librăriilor, pe scena teatrelor oficiale ca și pe pânza cinematografelor, o altfel de artă, – una debilă, clorotică, obscură, superficială, arogantă, având ca scop îndemnul la crimă și trezirea simțurilor adormite ale practicelor medievale. (...)”

• În „Fapta”, Ben Corlaci publică un articol-interviu cu Victor Eftimiu, intitulat **Înfăptuirea d-lui Victor Eftimiu în viața teatrului românesc și a celor dedicați artei teatrale**. Sunt evidențiate măsurile luate de interviueat ca director general al Teatrelor în domeniul literaturii dramatice.

• În Libertatea” (an. I, nr. 24) apare intervenția echilibrată a lui Tudor Vianu, primul dintre răspunsurile la ancheta inițiată de revistă înaintea alegerilor: **Cuvânt la o anchetă. Scriitorii despre societatea lor.**

Răspunsul d-lui prof. Tudor Vianu:

„Deși prin vechimea și însemnătatea compunerii ei, Societatea Scriitorilor Români ar fi trebuit să ajungă la un grad înaintat de organizare și eficiență practică în protejirea muncii scriitoricești, felul în care ea funcționează astăzi mi se pare foarte îndepărtat de țintele pe care în chipul cel mai legitim ar trebui să și le propună. Nu există nici o comparație posibilă între temeinicia organizării altor corpuri profesionale și aceea pe care scriitorii au izbutit să și-o dea până acum. Față de alte asociații profesionale, aceea a scriitorilor a rămas mult în urmă. Diferitele conduceri care s-au succedat în ultimele decenii, au transformat S.S.R.-ul într-o societate filantropică, în care modestul ajutor bănesc era împărțit după criterii arbitrare sau – mai des – după interesele electorale ale conducerii. Nici o grijă pentru a lămurii scopurile organice ale unei asociații care întrunește pe unii din reprezentanții cei mai distinși ai națiunii, pe creatorii ei literari, și nici un respect pentru mândria și demnitatea lor. Așa se face că, de la o vreme, mulți dintre scriitorii de seamă ai epocii s-au dezinteresat de mersul societății. Aceeași împrejurare explică de ce, la un moment dat s-a simțit nevoia de a se înființa, alături și independent de S.S.R., o altă instituție, Casa Scriitorilor, care le asigură astăzi pensia de bătrânețe.

Desigur, creația literară este o lucrare individuală, fructul unei meditații singuratică. Arborele care poartă acest fruct nu poate trăi decât în atmosfera libertății. Prima condiție care trebuie deci asigurată scriitorului este independența spirituală, putința de a se confrunța în neatărnare cu propria-i conștiință și cu legile severe ale artei lui. Dar în momentul în care fructul creației se desprinde din copac, în clipa în care opera urmează a fi încredințată circulației publice, este nevoie de un corp organizat care să dirijeze destinul lucrării literare în lumea realităților practice: o întocmire cu atât mai necesară cu cât este cunoscută inaptitudinea practică a celor mai mulți dintre scriitori. Acest corp organizat trebuie să fie Societatea Scriitorilor Români.

N-am de gând să schitez aici un program complet de înfăptuire, așa cum S.S.R.-ul, chemat acum pe drumuri noi, va sfârși fără îndoială să elaboreze. Alcătuirea acestui program trebuie să fie opera atentă a unui comitet bine compus și a unei adunări generale, realmente întrunită. Câteva din punctele probabile sau numai posibile ale acestui program pot fi însă întrevăzute de pe acum. Astfel, în primul rând, se impune o reglementare a contractelor de editură, încheiate uneori în trecut în condiții cu totul spoliatoare pentru scriitor. Un confrate îmi spunea mai deunăzi că, în împrejurări grele, a acceptat contracte la care drepturile de autor coborâseră până la 7%. Este oare admisibil acest lucru? O viză obligatorie a S.S.R.-ului pe toate contractele de editură ar împiedica de aici înainte specularea nemiloasă a scriitorului. O altă sarcină importantă pe care S.S.R.-ul trebuie neapărat să și-o

propună este ajutarea scriitorilor întru realizarea drepturilor bănești. Căci chiar când contractele de editură au fost încheiate în condiții acceptabile, vine pentru scriitor calvarul, atât de umilitor, al realizării drepturilor sale. Sunt editori care refuză sau tergiversează penibil decontările corecte. Unui scriitor îi este greu să ceară controlul depozitelor și al registrelor în legătură cu vânzarea operei sale. În aceste împrejurări, oficiul S.S.R.-ului ar fi încă o dată bine venit. Ce să mai spunem de chipul în care sunt făcute traducerile, o ramură atât de importantă a comerțului actual de editură și librărie? O secție de traducători, organizată la S.S.R., ar putea satisface nevoile editurilor care se consacră traducerilor, în condiții mai bune decât astăzi și cu o mai largă și justă distribuție a acestui fel al muncii literare acaparată astăzi de câțiva, foarte puțini, industriași ai decalculului.

Societatea Scriitorilor Români nu se poate mulțumi să acorde modice ajutoare bănești unora dintre membrii ei, socotind că astfel și-a atins scopurile. Societatea Scriitorilor trebuie să creeze acestora venituri în schimbul unor lucrări utile, executate în condiții corespunzătoare nivelului actual al limbii și literaturii noastre. Una din țintele ei de seamă trebuie să fie îndrumarea lucrării literare către meșterul care o poate mai bine executa.

Dar acestea sunt numai câteva din sarcinile pe care S.S.R.-ul va sfârși desigur prin a și le asuma. Alte sarcini, de caracter spiritual, și în această calitate încă mai importante sunt apărarea libertății scrisului și tuturor drepturilor imprescriptibile ale culturii. Scriitorii înțeleg că lor le revine, în primul rând menirea de străjeri ai libertății și demnității gândirii. Aceasta mi se pare că trebuie să fie de aici înainte spiritul dominant în comitetul și adunările lor.”

21 septembrie

• Reapare la București, cotidianul **Scânteia**, subintitulat **Organ al Comitetului Central al Partidului Comunist Român** (15 august 1931–8 octombrie 1940, 21 septembrie 1944–21 decembrie 1989), în anii 1931–1947 organ al C.C. al P.C.R., în anii 1948–1964 organ al C. C. al P. M. R. iar din 1965 organ al C.C. al P.C.R. A proliferat ideologia comunistă contribuind la îndoctrinarea politică a poporului, la susținerea dictaturii partidului unic. Între anii 1931 și 1944, „Scânteia“ se situează pe pozițiile Internaționalei a III-a comuniste. În 1940, acceptă cedarea forțată a Basarabiei, în 1946 susține validarea alegerilor parlamentare, în 1947 înlăturarea monarhiei, în 1948 reforma învățământului și etatizarea Academiei Române, precum și alte reforme menite să ducă la ideologizarea științei, artei și culturii românești. Textul intitulat *Cuvânt înainte* și semnat „Redacția” rezumă orientarea social-politică a ziarului:

„După două decenii de adâncă ilegalitate, după două decenii de terorizare crâncenă, de arestări de redactori, colaboratori și difuzori, de schingiuri, grele condamnări și asasinări, apare «Scânteia».

Timp de douăzeci de ani «Scânteia», tipărită în mici tipografii ilegale, urmărite pas cu pas de dușmanul poporului român, a fost port-drapelul năzuințelor de libertate și democrație ale poporului nostru.

Adeseori «Scânteia» a fost nevoită să-și întrerupă vremelnic apariția, dar totdeauna a reapărut mai viguroasă.

«Scânteia» apare pentru prima dată legal. «Scânteia» este organizatorul și mobilizatorul clasei muncitoare, al țărănimii, al intelectualilor, al ofițerilor și soldaților.

«Scânteia» este ziarul de apărare al intereselor celor ce muncesc cu brațele și cu mintea.

«Scânteia» este ziarul de luptă pentru un război hotărât contra dușmanului de afară și dinlăuntru. «Scânteia» este ziarul de luptă pentru democratizarea țării.

«Scânteia» apare după încheierea armistițiului cu Uniunea Sovietică și aliații ei. Ea va milita pentru îndeplinirea sinceră a armistițiului, întărirea prieteniei cu Uniunea Sovietică, cheazășie a păcii, independenței naționale, prefăcerei și prosperității țării noastre.”

• În primul număr al „Scânteii” sunt publicate două documente care expun politica oficială față de realitățile istorice externe și interne ale țării: *Apelul Comitetului Central al Partidului*

Comunist din România și România după Armistițiu. În *Apelul Comitetului Central...* sunt trasate obligațiile diverselor categorii sociale. Intelectualii sunt îndemnați: „Puneți cunoștințele și capacitățile voastre în slujba intereselor Națiunii. Alăturați-vă luptei patriotice contra hitlerismului și fasciștilor, pentru împlinirea loială a armistițiului încheiat cu aliații. Nu răbdați în rândurile voastre uneltele hitlerismului.” În vreme ce muncitorilor le revine datoria: „Formațiile voastre patriotice de luptă să aresteze și să predea autorităților civile și militare pe criminalii fasciști”. Este vorba, așadar, de o epurare drastică.

• Textul nesemnat *Erorile d-lui profesor Vianu asupra materialismului istoric*, apărut în primul număr al „Scânteii”, se înscrie în campania de atacare a vechilor valori ca formă a schimbării:

„D. Tudor Vianu, cunoscut profesor și autor a numeroase cărți de filosofia artei și a culturii, a tipărit recent (august 1944) o nouă lucrare, intitulată: *Filosofia culturii*. Lucrarea aceasta – ne-o spune chiar autorul – reproduce un curs ținut la Facultatea de Filosofie din București, deci un curs care a fost audiat de sute de studenți, în câțiva ani de zile, și care cum se presupune, trebuia să fie cât de cât memorat de acești studenți.

Tocmai de aceea ne-am și sesizat. În cursul d-lui Vianu, cele ce se afirmă despre materialismul dialectic constituie o deformare și o mutilare a acestei doctrine, iar punctul acesta de vedere urma să fie sădit în conștiința marelui public și în mintea fragedă a studentului din anul I de la Filosofie și Litere. (...)

D. Vianu n-a înțeles (sau n-a vrut să înțeleagă) materialismul dialectic. Afirmând cu bunăvoință: «Obiectivitatea cere să afirmăm că materialismul a însemnat la vremea lui un progres științific» (p. 133), d. Vianu consideră această doctrină un obiect de muzeu. D-sa, în cursul ultimilor 25 ani, n-a observat probabil ce confirmări a căpătat materialismul dialectic, atât pe plan istoric și social, cât și pe plan etic și spiritual. Aceasta înseamnă că filosofii nu pot înțelege realitatea, citind numai cărți de specialitate ci trebuie să vadă, să simtă și să înțeleagă direct fenomenele vii ale istoriei.

De altfel, d. Vianu va avea prilejul ca în anii și deceniile care vin, să se convingă și mai bine dacă materialismul dialectic este «depășit» sau nu. Aceasta-i o problemă personală a d-sale. Faptul, însă, că într-un curs de «Filosofia culturii» se află erori atât de grave asupra materialismului istoric, ne face să ne îndoim de valoarea criteriilor, de temeinicia cunoștințelor d-lui Vianu și de eficacitatea influenței d-sale asupra unei «culturi noi» românești. Pentru d. Vianu «Cultura este creația de valori și resubiectivarea acestora» (p. 136) Numai atât, – ne temem să nu fie prea puțin și anacronic. Se poate întâmpla ca, de data aceasta, materialismul istoric (recte «istoria») să-l fi «depășit» pe d. Vianu.”

• În „Tribuna poporului” (an. I, nr. 7), se publică, sub semnătura Eva Céline, un eseu despre *Romanul sovietic*, în care se pune problema realismului socialist, relevându-se caracteristicile acestuia, după modelul romanului sovietic:

„Revoluția bolșevică schimbă sistemul social al Rusiei. Lumea veche se prăbușise, o lume nouă trebuia să se nască. Ea nu s-a născut treptat, sub un soare surzător, în pace – ea se născu în timpul furtunii violente a luptelor agonizante și aceea a proletariatului împotriva contra-revoluției, în mijlocul răsturnării sociale. Literatura rusă a primilor 15–17 ani de la revoluție reflectă istoria Rusiei eroice, a luptelor revoluționare, a marilor sacrificii, a noilor probleme sociale: Rusia oamenilor măreți și a celor dezorientați; Rusia claselor agonizante și aceea a proletariatului victorios; Rusia înfometată, ruinaută și Rusia procedând la marea operă de reconstrucție socialistă.

Astfel se pot distinge trei perioade în evoluția romanului sovietic:

- 1) Romanul perioadei revoluționare;
- 2) Romanul perioadei de tranziție;
- 3) Romanul reconstrucției socialiste.

Această împărțire nu este artificială. Este natural ca fiecare perioadă să fi pus individul în fața unei noi probleme de rezolvat. Deoarece literatura reflectă raportul dintre individ și societate, problemele acestor perioade diferite se oglindesc în romanul sovietic.

Marele merit al romanelor sovietice – ca și al teatrului și al filmului de altfel – și ceea ce aduce el nou este creația realismului socialist.

Opera artistică reflectă lumea prin viziunea artistului. Romanul realist, de la Balzac până la Roger Martin du Gard sau Huxley, e static. Acțiunea romanului începe și sfârșește cu povestea eroului. Există un cerc magic tras în jurul soartei acestuia, viața se oprește odată cu împlinirea destinului său.

Viziunea realismului socialist e dinamică, la fel ca viața însăși. Acțiunea romanului este un val în marea evenimentelor. Ea se află în mișcare datorită zdruncinării pe care a suferit-o și la rândul său el o comunică, această mișcare, unui alt val. Astfel, destinul eroului nu începe și sfârșește cu povestirea din roman, ci face parte din mișcarea continuă a vieții.

Vechiul romancier realist nu vedea decât un aspect al vieții, în general pe cel rău. El nu vedea și forțele care lucrau în același timp, activau, aduceau schimbare, o altă formă de viață. Iată de ce vechiul roman realist era aproape totdeauna pesimist.

Realismul socialist reflectă ambele forțe din care se compun evenimentele, ambele fețe ale medaliei. În noul roman rus, nu există tragedie, mai bine zis nu există tragedie definitivă. Soarta individului poate fi tragică pentru moment, dar povestea nu se termină acolo. Sau această tragedie este subordonată unei rațiuni de interes general care o transformă într-o victorie, sau paralel cu evenimentele tragice apar forțele care fac să se întrevadă o schimbare fericită în viitor. Spiritul noului roman rus este esențialmente optimist. Peste tot se constată un elan sublim, o încredere absolută în luptă, în deznodământul fericit al acestei lupte, în muncă, în puterea omenească, o încredere deplină în prezent și viitor. Toate problemele sociale sunt privite prin perspectiva schimbării, a mișcării, a viitorului. Oamenii din lumea romanelor par să se avânte spre infinit, pe un drum care – poate mai ales la început – e greu de urcat, dar pe care omul în marș nu cunoaște piedici. Omul luptă, merge înainte, construiește, își construiește propria lui viață. La fiecare pas, omul schimbă fața lumii și își impune voința față de realitate. Nu mai exista mister, nici constrângere, și nu mai există forțe superioare, nici opresori: un popor liber urcă și își construiește propria lui viață.

(...) Romanele perioadei de tranziție reflectă starea de spirit, luptele disperate și agonia unor anumite straturi sociale refractare schimbărilor sociale, care nu-și găsesc locul și se opun marșului Revoluției. (...)

A doua zi a creațiunii și Pe nerăsuflăte, cele două mari romane ale lui Ilia Ehrenburg, aparțin perioadei de reconstrucție socială iar subiectul lor este raportul dintre individ și această lume nouă în plină reconstrucție. Adevăratul erou al romanelor lui Ehrenburg este masa, adevăratul lor subiect e efortul formidabil, aproape supraomnesc, care încordează mușchii și animă spiritele. (...) Este înfățișată în aceste romane transformarea omului prin opera ce se creează. Marea artă a lui Ehrenburg constă în faptul că fiecare atom al acestui corp mare, fiecare individ al acestei imense colectivități își trăiește viața personală, își are caracterul său propriu. Nu este un reportaj rece, nu sunt lozinci forțate, nu e o acțiune mecanică. Fiecare ființă își aduce propria ei personalitate. Activitatea sa, transformarea sa izvorăsc din condiția psihologică. Ehrenburg arată în ce măsură colectivitatea nu distruge personalitatea, nici calitățile sau ideile personale, dar le transformă, le întărește, le aprofundează și le face mai omenești. (...)

Nu există nimic nefiresc (în *Război și pace* de Tolstoi, n. ed.) sau artificial, nimic care să nu răspândească suflul adevărului: e viața cea de toate zilele, cea individuală și colectivă, viața marilor evenimente istorice ce constituie fondul de pe care se desprind eroii a două generații: cei care își sapă propriul lor mormânt și cei care contribuie la clădirea socialismului. Acest roman, spre a putea fi apreciat cum se cuvine merită un capitol aparte care să-i fie închinat. Căci el inaugurează ultima și cea mai nouă etapă a noii literaturi din Rusia Sovietică: noul clasicism.

După cum am spus, noi nu cunoaștem romanele ultimilor ani. Dar judecând după (cele) ce le-au precedat, după filmele care dovedesc o dezvoltare neîntreruptă a artei sovietice, credem că va fi o revelație pentru noi când le vom cunoaște.”